Araştırma Makale | Research Article

KHM, Cilt:6 Sayı:2, 2026, s. 727-760.
Geliş Tarihi | Received: 05.08.2026
Kabul Tarihi | Accepted: 26.10.2026
Yayın Tarihi | Published: 30.10.2026
doi: 10.59909/khm.06.02.011

İntihal | Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
| This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

İNSAN HAKLARI v. YAPAY ZEKÂ: AVRUPA KONSEYİ YAPAY ZEKÂ VE İNSAN HAKLARI, DEMOKRASİ VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ HAKKINDA ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ

Human Rights v. Artificial Intelligence: Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law

Cemre Belçim Gölbaşı Uçar*

Öz

Avrupa Konseyi Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi 2024 yılında imzaya açılmıştır ve temel amacı yapay zekâ sistemlerini insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile uyumlu hale getirmektir. Bu alandaki ilk hukuken bağlayıcı uluslararası antlaşma olan Sözleşme'nin içeriğinde, insan haklarının korunmasıyla ilgili bir çerçeve çizilmekte ve ilkeler belirlenmektedir. Araştırmanın amacı, Sözleşme'nin insan hakları hukuku bakımından anlamının ve doğurduğu sonuçların ortaya konulmasıdır. İnsan hakları hukuku, niteliği gereği ulusal hukukun üstünde bir hukuk yaratan ve ulusal hukukta kullanılan kavramları özerk olarak tanımlayabilen bir alandır. Yapay zekâ söz konusu olduğunda da diğer hukuk dallarından farklı olarak kendi tanımları ve içtihatları çerçevesinde bir inceleme gerektirir. Bu nedenle araştırmada birincil kaynak olarak başta Sözleşme'nin kendisi ve AİHS olmak üzere, AİHM kararlarından ve diğer ilgili uluslararası hukuk belgelerinden yararlanılmıştır. Sözleşme'nin incelenmesi insan hakları hukuku bakımından kavramsal bir analiz gerektirdiğinden, Sözleşme'ye metin odaklı bir yaklaşım tercih edilmiştir. Araştırmada ilk olarak Sözleşme'nin konusunu oluşturan insan haklarının kapsamı ve ilkeler, ikinci olarak Sözleşme'nin uygulanmasını denetleyen mekanizmalar ve son olarak insan hakları ve yapay zekâ karşı karşıya geldiğinde ortaya çıkan veya çıkması muhtemel hak çatışmaları ele alınmıştır. Yapay zekâ kaynaklı kamu menfaati ile bir temel hak çatıştığında Sözleşme'nin hedeflediği standardın ne derece yakalanabileceği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler Avrupa Konseyi Yapay Zekâ, İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Yapay zekâ, Hakların çatışması, İnsan haklarının korunması.

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi.
0000-0001-5382-5098 cbelcimgolbasi@baskent.edu.tr / cemreglba@gmail.com

Bu eser Creative Commons Alıntı-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ABSTRACT

The Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law was opened for signature in 2024, with the primary object of ensuring that artificial intelligence systems are compatible with human rights, democracy and the rule of law. As the first legally binding international treaty in this field, the Convention establishes a framework and sets out the relevant principles. The aim of this research is to reveal the significance and consequences of the Convention from the perspective of human rights law. By its very nature, human rights law establishes a legal framework that transcends domestic legal systems and can define concepts used in domestic law autonomously. In the context of artificial intelligence, unlike other branches of law, it requires an examination through its own definitions and jurisprudence. Accordingly, the research draws primarily on the Convention itself, the ECHR, the case law of the ECtHR, and other relevant international legal instruments. Since examining the Convention requires a conceptual analysis from a human rights law perspective, a text-based approach to the Convention has been adopted. The study first examines the scope of the human rights and principles addressed by the Convention, then considers the mechanisms responsible for monitoring its implementation, and finally explores the conflicts of rights that arise or are likely to arise at the intersection of human rights and artificial intelligence. In particular, the research discusses the extent to which the standards envisaged by the Convention can be achieved when public interests associated with artificial intelligence come into conflict with fundamental rights.

Keywords The Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, European Convention on Human Rights, Artificial intelligence, Conflict of rights, Protection of human rights.

GİRİŞ

Avrupa Konseyi Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Hakkında Çerçeve Sözleşmesi (*Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law*, Bundan sonra; "Sözleşme" veya "YZİHS")[1] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından onaylanmış ve 5 Eylül 2024 tarihinde Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta imzaya açılmıştır.[2] Sözleşme, bu alanda hukuken bağlayıcı ilk uluslararası antlaşma olma özelliğine sahiptir. 2019 yılında böyle bir metnin yapılıp yapılamayacağını tespit etmekle görevlendirilen Ad Hoc Yapay Zekâ Komitesi'nin (*Ad Hoc Committee on Artificial Intelligence/CAHAI*) ve devamında bu komitenin yerini alan Yapay Zekâ Komitesi'nin (*Committee on Artificial Intelligence/CAI*) çalışmaları sonucunda müzakere edilerek kabul edilmiştir.[3] Sözleşme'nin geliştirilmesinde Avrupa Konseyi üyesi devletlerin, gözlemci devletlerin, Avrupa Birliği'nin ve Konsey üyesi olmayan önemli sayıda devletin aktif katkısı vardır.[4] Bu anlamda Sözleşme her ne kadar Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanmış olsa da Konsey üyesi olmayan devletlerin de taraf olabileceği şekilde düzenlenmiştir.[5]

Sözleşmenin yapılış amacı, yapay zekâ sistemlerinin kullanılmasının insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile tam bir uyum içinde yürütülmesidir.[6] Sözleşme, bu uyumun sağlanabilmesi için taraf devletlere birtakım yükümlülükler getirmektedir.

---

[1] Araştırmada Sözleşme incelenirken Sözleşme'nin orijinal dilindeki haliyle birlikte aynı zamanda İstanbul Barosu'nun yapmış olduğu çeviri de esas alınmıştır. Çeviri için bkz: "Avrupa Konseyi Yapay Zekâ, İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.istanbulbarosu.org.tr/yayinlar/avrupa-konseyi-yapay-zeka-insan-haklari-demokrasi-ve-hukukun-ustunlugu-cerceve-sozlesmesi. Sözleşme'nin tam adı Avrupa Konseyi resmî sitesinde *"The Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law"* şeklinde kullanılmakta ve kısaltmaları da *"AI Convention"* ve *"CETS No. 225"* olarak geçmektedir. Sözleşme'nin Türkçe broşüründe ise tam isim "Çerçeve Sözleşme" olarak kısaltılmıştır. Bkz: "Avrupa Konseyi Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Hakkında Çerçeve Sözleşme", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://rm.coe.int/ai-convention-brochure-tr/1680b2c574. Araştırmada Sözleşme'nin insan haklarına vurgu yapması dikkate alınarak Sözleşme'nin Türkçe tam adının kısaltılmış hali: "Yapay Zekâ ve İnsan Hakları Sözleşmesi" ve bu isim temel alınarak harf kısaltması "YZİHS" olarak tercih edilmiştir.

[2] "Council of Europe The Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence.

[3] "CAHAI – Ad hoc Committee on Artificial Intelligence", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cahai. "Committee on Artificial Intelligence (CAI)", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cai.

[4] "Council of Europe The Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence. Sözleşme kabul edilmeden önceki süreçte de yapay zekanın ortaya çıkardığı veya çıkarabileceği küresel risklere karşı en azından bir çerçeve sözleşmenin kabul edilmesinin oldukça faydalı olacağı birçok defa dile getirilmiştir. Bkz: "Framework Convention on Global AI Challenges, CIGI Discussion Paper", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.cigionline.org/publications/framework-convention-on-global-ai-challenges/.

[5] Araştırma tarihi itibariyle Avrupa Konseyi üyesi olmayan beş ülke Sözleşme'yi imzalamış durumdadır. Bunlar; Kanada, İsrail, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Uruguay'dır. "Chart of signatures and ratifications of Treaty 225", Erişim Tarihi: 15/10/2026, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=225.

[6] YZİHS madde 1/1.

Araştırmanın konusunu, Sözleşme'nin insan hakları hukuku kapsamında değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu anlamda söz konusu Sözleşme ile yapay zekâ sistemlerinin zararlı faaliyetlerine karşı insan haklarına nasıl bir koruma getirilmesi gerektiği, taraf devletlerin almakla yükümlü tutulduğu tedbirlerin neler olduğu, bu tedbirleri alırken hangi ilkeleri göz önünde bulundurmaları gerektiği ve taraf devletlerin insan haklarını koruma yükümlülüğünde bir değişiklik ortaya çıkıp çıkmadığı sorularına cevap aranmıştır. Sözleşme metninde tipik insan hakları sözleşmelerinde olduğu gibi somut bir hak listesi yer almadığından, araştırmada öncelikle koruma kapsamına giren somut haklar tespit edilmiş ve Sözleşme'nin insan haklarını koruma bağlamında getirdiği pratik standart, bu belirlemenin ardından değerlendirilmiştir.

Sözleşme'nin insan hakları hukuku bakımından değerlendirilmesi, öncelikle metinde geçen terimlerin kavramsal analizini gerektirmektedir. Zira Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Bundan sonra; "Mahkeme" veya "AİHM") içtihadında yer alan otonom kavramlar doktrini uyarınca kavramları ulusal hukuka bağlı kalmaksızın kendisi belirler. Bir Avrupa Konseyi belgesi olan Sözleşme'nin benimsediği ilkelerin kapsamının ortaya konulabilmesi için de bu ilkelerde geçen kavramların Mahkeme içtihadındaki karşılığının dikkate alınması zorunludur. Bu nedenle araştırmada ikinci olarak Sözleşme'de yer alan ilkeler incelenmiş, bu inceleme yapılırken metin odaklı bir yaklaşım tercih edilmiştir.

Araştırmada üçüncü olarak Sözleşme'nin uygulanmasının denetlenebilmesi için öngörülen mekanizmalar ele alınmıştır. Uygulama denetimi, taraf devletlerin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği tespitini içerir. Bu nedenle öncelikle taraf devletlerin yükümlülüğü, ardından Sözleşme'de düzenlenen denetim mekanizmaları ve Sözleşme'nin iç hukuktaki yerine göre söz konusu olabilecek bir denetim mekanizması olarak ulusal hukuk incelenmiştir.

Araştırmada son olarak ele alınan konu, yapay zekâ kaynaklı hak çatışmalarında ortaya çıkan hukuki sorundur. Böyle bir durumda yapay zekâya karşı insan haklarının korunmasına özgülenmiş bir Sözleşme'nin getirdiği standardın teraziyi ne yöne çekeceği tartışılmaya değer bir konudur.

Araştırmada birincil kaynak olarak başta Sözleşme'nin kendisi olmak üzere, ayrıca ilgili diğer insan hakları belgeleri ve özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Bundan sonra; "AİHS") kullanılmıştır. İnsan haklarıyla doğrudan bağlantılı olmasa da yapay zekâ ile ilgili birtakım standartlar ortaya koyan az sayıda belgeden biri olan AB Yapay Zekâ Tüzüğü'nden faydalanılmıştır.[7] Ayrıca Sözleşme'nin değerlendirilmesinde önemli bir yol gösterici olarak AİHM içtihatları da dikkate alınmıştır.

[7] AB Yapay Zekâ Tüzüğü (*AI Act*) araştırmada incelenen Sözleşme gibi spesifik olarak insan haklarını koruma amacıyla kabul edilen bir belge değildir ancak bu belgede de yapay zekânın zararlı faaliyetlerine karşı koruma sistemi kurulması amaçlanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Gamze Turan Başara, "Avrupa Dijital Düzenleme Sisteminde Yapay Zekâ Yasası", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 73/4 (2024), s. 2983-3016. Alper Yılmaz, AB Yapay Zekâ Tüzüğü, Ankara: Seçkin Yayınları, 2025, s.113-116. Yapay Zekâ Tüzüğü'nden farklı olarak, araştırma konusu edilen Sözleşme bölgesel değildir. Bu anlamda küresel bir etki doğurmasının hedeflendiği söylenebilir. Miguel Angel Presno Linera ve Anne Meuwese, "Regulating AI from Europe: a joint analysis of the AI Act and the Framework Convention on AI", The Theory and Practice Legislation, 13/3 (2025), s. 305.

Yapay zekâ sistemlerinin hukuktaki yeri ve ne olması gerektiği ile ilgili olarak araştırma makalelerine rastlamak mümkün olsa da[8] Sözleşme özelinde ele alındığı üzere, yapay zekânın insan hakları hukukuna özgü kavramlarla değerlendirilmesine ilişkin az sayıda çalışma olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda en güncel ve dinamik hukuk dallarından biri olan insan hakları hukukunun inceleme alanına yine bir o kadar güncel ve gelişmekte olan yapay zekâ sistemlerinin dahil edilmesiyle ne gibi sorunların ortaya çıkabileceği ve bu sorunların nasıl çözüleceği araştırmanın literatürde aydınlatmayı amaçladığı başlıca konulardır.

I. SÖZLEŞMENİN KONUSU VE UYGULAMA ALANI

A. SÖZLEŞME'NİN KORUMA ALANI: GÜVENCE ALTINA ALINAN HAKLARIN ÇERÇEVESİ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan küresel sistemin dayandığı sütunlardan önemli biri insan haklarıdır.[9] Bu dönemde kabul edilen insan hakları sözleşmeleri bir yandan küresel ve bölgesel koruma mekanizmaları inşa etmiş, bir yandan da taraf devletlerin ulusal hukukunun meşruiyetini temin eden belgelere dönüşmüştür.[10] Araştırmada incelenen Sözleşme de konusu itibariyle bir insan hakları sözleşmesidir. Bu nedenle yapısal bakımdan diğer insan hakları sözleşmeleri ile benzerlik göstermektedir. Sözleşme'de, Avrupa Konseyi'nin diğer belgelerinde de sıklıkla vurguladığı, "hukukun üstünlüğü" ve "demokrasi" kavramları ile "insan hakları" arasında bir ilişki kurulmaktadır.[11] Bu kavramlar, Avrupa Konseyi'nin benimsediği değerler olarak birbirini bütünleyen bir bağa sahiptir. Örneğin; insan haklarının korunması demokrasinin unsurlarından birisidir.[12] Bugün kabul edilen demokrasi anlayışında, insan haklarının hukuken ve fiilen korunmadığı bir sisteme demokratik denilmesi imkânsız kabul edilmektedir.

YZİHS, yapay zekâ ve insan haklarının kesiştiği noktalarda insan haklarını koruyacak bir standart getirmeyi amaçlamaktadır. Bu standart, yapay zekâya karşı insan haklarının korunmasının ötesinde, yapay zekâ aracılığıyla bir insan hakkı kullanıldığında da dengeyi sağlamayı içermektedir. Örneğin; bilgiye ulaşma bakımından yapay zekâ kullanımının ifade hürriyeti ile yakından ilişkisi vardır. Böyle bir durumda yapay zekânın bizatihi kullanıldığı alanların, insan haklarının koruduğu kapsamla örtüştüğü söylenebilir. Bu nedenle yapay zekâ sistemleri

[8] Yapay zekânın hukuki statüsü ile ilgili çalışmalar için bkz: Aslıhan Çoban, Yapay Zekâ Sistemleri Bakımından Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuk, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2025, s. 35-46. Özgür Taşdemir, Ümit Vefa Özbay ve Burhanettin Onur Kireçtepe, "Robotların Hukuki ve Cezai Sorumluluğu Üzerine Bir Deneme", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 69/2 2020, s. 793-833. Özlem Söğütlü, "Sözleşmesel Sorumluluk Bağlamında Kölenin Hukuki Statüsünden Yapay Zekanın Hukuki Statüsüne Bakış", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 39/2 2023, s. 277-319. Ümit Vefa Özbay, "Dijital Peculium Kavramı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 70/4 2021, s. 867-898.

[9] Yaşar Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, 2. Baskı, Adalet Yayınevi: Ankara, 2021, s. 17-19. Mehmet Semih Gemalmaz, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş Cilt 1, 8. Baskı, Legal Yayıncılık: İstanbul, 2012, s. 3.

[10] Costas Douzinas, İnsan Hakları ve İmparatorluk, Dipnot Yayınları: Ankara, 2018, s. 189-190.

[11] Örneğin Avrupa Konseyi Statüsü'nün giriş metninde ve Avrupa Konseyi'nin amacının yer aldığı madde 1'de hukukun üstünlüğüne ve insan haklarının korunmasına yer verilmektedir. "Statute of the Council of Europe", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://assembly.coe.int/nw/xml/rop/statut_ce_2015-en.pdf. Benzer şekilde: "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur.

[12] Robert A. Dahl, On Democracy, Yale University Press: Connecticut, 2015, s. 85. Robert A. Dahl, Demokrasi ve Eleştirileri, Çeviren: Levent Köker, Yetkin Basımevi: Ankara, 1993, s. 281.

kullanılırken söz konusu haklar için bir sınırlandırma olarak insan haklarının kullanılması, demokratik bir toplumda olmazsa olmaz olan haklar arasındaki çatışmada kurulan dengeyle de ilişkilidir. Bu doğrultuda Sözleşme de hem yapay zekânın kullanılmasıyla ilişkili hakları hem de yapay zekâ karşısında insan haklarını korumaya çalışmaktadır. Nihayetinde bu durum Sözleşme metnine de yansımıştır. Örneğin madde 10'da eşitlik ve ayrımcılık yasağı (*equality and non-discrimination*) düzenlenmekte, madde 13'te ise güvenli yenilik (*safe innovation*) ilkesine yer verilmektedir.

Sözleşme'de yapay zekâ sistemlerinin faaliyetlerine karşı korunması gerekli görülen insan haklarının kapsamının belirlenebilmesi için "insan hakları" kavramı ile kastedilenin ne olduğunun ortaya konulması gerekir. Çünkü birçok insan hakları belgesinin aksine, Sözleşme metninde yer alan bir haklar listesi mevcut değildir. Bu nedenle insan haklarının tanımına ilişkin benimsenen yaklaşımın tespit edilmesi önemlidir.

İnsan hakları kavramının hukukta ve siyaset biliminde birçok farklı kullanımı mevcuttur.[13] Bu durum insan haklarının tanımı konusunda esnekliğe sebep olmakta ve insan haklarının kapsamına nelerin girip girmediğini anlamayı zorlaştırmaktadır. Bu konuda temel olarak iki farklı yaklaşımın geliştiği söylenebilir. Bunlar ortodoks yaklaşım (doğalcı temellendirme) ve pratik odaklı (pozitivist) yaklaşımdır.[14]

Ortodoks yaklaşım, insan haklarının en yaygın tanımını sunar. Bu yaklaşıma göre; "insanların yalnızca insan olmaları sebebiyle" sahip olduğu haklar insan haklarıdır.[15] Kişinin bu haklara sahip olabilmesi için dünyaya insan olarak gelmesi yeterlidir.[16] Bu doğalcı yaklaşıma göre insan hakları evrenseldir, kaybedilemez, vazgeçilemez ve devredilemez.[17] İnsan haklarının tanımı konusundaki ikinci yaklaşım ise pratik odaklı yaklaşım veya pozitivist yaklaşım olarak adlandırılır. Bu yaklaşıma göre bir hakkı insan hakkı yapan şey, o hakkın, uluslararası hukuk belgelerinde bir insan hakkı olarak tanımlanmış ve yaygın şekilde kabul edilmiş olmasıdır.[18] Ortodoks yaklaşımda insan hakları bir ideal haklar listesi olarak sunulurken, pratik yaklaşımda hakların hukuken öyle kategorize edilmiş olması aranır.[19]

Sözleşme'de insan haklarının tanımına ilişkin olarak bu iki yaklaşımdan hangisinin tercih edildiğinin anlaşılabilmesi için yol gösteren hükümler mevcuttur. Bu anlamda Sözleşme'nin Başlangıç kısmındaki hüküm "insan hakları" ile ne kastedildiğinin belirlenebilmesi açısından belirleyici bir ipucudur:

[13] Rona Aybay, İnsan Hakları Seçilmiş Makaleler, Pencere Yayınları: İstanbul, 2010, s. 30.
[14] Abdülkadir Pekel, İnsan Haklarının Evrenselliğine Kültürel Görecilik İtirazı ve Tartışmayı Uzlaştırma Çabaları, Adalet Yayınevi: Ankara, 2023, s. 17-25. Douzinas, İnsan Hakları ve İmparatorluk, s. 10-11.
[15] Pekel, İnsan Haklarının Evrenselliğine Kültürel Görecilik İtirazı, s. 18. A. Şeref Gözübüyük, Feyyaz Gölcüklü ve Abdurrahman Saygılı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 12. Baskı, Turhan Kitabevi: Ankara, 2019, s. 3.
[16] Vahap Coşkun, İnsan Hakları: Liberal Açıdan Bir Tahlil, 3. Baskı, Liberte Yayınları: Ankara, 2024, s. 22-23.
[17] Pekel,İnsan Haklarının Evrenselliğine Kültürel Görecilik İtirazı, s. 20. Jack Donnelly, "The Relative Universality of Human Rights", Human Rights Quarterly, 29/2 2007, s. 282-283. Yaşar Salihpaşaoğlu, Hukuka Giriş, 2. Baskı, Adalet Yayınevi: Ankara, s. 208.
[18] Pekel, İnsan Haklarının Evrenselliğine Kültürel Görecilik İtirazı, s. 24. Salihpaşaoğlu, Hukuka Giriş, s. 208.
[19] Costas Douzinas, İnsan Haklarının Sonu, Çev. Kasım Akbaş ve Umre Deniz Tuna, Dipnot Yayınları: Ankara, 2018, s. 103 vd.

> 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1950 tarihli Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, 1966 tarihli Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966 tarihli Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı ve bunların ilgili protokolleri ile 1996 Gözden Geçirilmiş Avrupa Şartı gibi yürürlükteki uluslararası insan hakları belgelerini dikkate alarak;
>
> 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 2006 tarihli Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesini de dikkate alarak;
>
> 1981 tarihli Avrupa Konseyi Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi ve protokolleri tarafından yürürlükteki özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının ve kişisel verilerin korunması hakkının gözetilmesi ihtiyacını da tekrar hatırlatarak…[20]

Görüleceği üzere, Sözleşme yorumlanırken dikkate alınması gereken insan hakları ile ilgili temel sözleşmeler Başlangıç kısmında belirtilmektedir. Bu listede yer alan sözleşmelerdeki haklar benzerlik gösterse de farklılaşan hak listeleri de mevcuttur. Örneğin insan haklarının korunmasında en güçlü bölgesel mekanizmalardan biri olan AİHM sisteminin temel belgesi olan AİHS'te, dönemin yaklaşımı gereği tarafları ekonomik yük altına sokacak bazı haklar bilinçli olarak sözleşme dışı bırakılmıştır.[21] Yalnızca sözleşmede yer alan haklarla ilgili olarak bireysel başvuru yapılabilir ve hangi haklarla ilgili olarak bireysel başvuru yapıldığının da başvuru formunda tek tek gösterilmesi gerekir.[22] Ayrıca konu bakımından farklılaşan Birleşmiş Milletler (Bundan sonra; "BM") sözleşmeleri de Başlangıç kısmında sayılmaktadır. Bu durum Sözleşme'de insan haklarının konusu bakımından benimsenen yaklaşımın pratik odaklı yaklaşım olduğunu gösterir. Yapay zekâ sistemlerinin endişe verici faaliyetlerine karşı korunması öngörülen insan hakları, belirtilen uluslararası insan hakları belgelerinde yer alan haklardır.

B. SÖZLEŞME'NİN UYGULAMA ALANI: TARAF DEVLETLERE TANINAN ESNEKLİK

Sözleşme'nin korumayı amaçladığı hak ve özgürlüklerin belirlenmesinde, Başlangıç kısmında sayılan uluslararası hukuk belgeleri esas alınmaktadır. Bu hakların hangi eylemlere karşı korunacağı ise Sözleşme'nin "Kapsam" başlıklı 3. maddesinde yer almaktadır. Maddede tarafların hangi durumlarda Sözleşme'yi uygulayacakları iki temel durum kapsamında belirtilmektedir.

İlk olarak taraflar, Sözleşme'yi *"kamu otoriteleri veya onlar adına hareket eden özel kişiler tarafından üstlenilen yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü içindeki faaliyetlere"* uygular.[23]

---

[20] YZİHS, Başlangıç Kısmı, 15, 16 ve 17. paragraflar.

[21] David Harris, Michael O'Boyle, Ed Bates ve Carla Buckley, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Çev. Ulaş Karan ve Mehveş Bingöllü Kılcı, Güncelleştirilmiş 4. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2021, s. 4-5.

[22] AİHS madde 34-35/3-a. "Başvuru formunun doldurulmasına ilişkin açıklamalar (TUR-2022/1)", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Application_Notes_TUR. Rona Aybay ve Demirhan Burak Çelik, İnsan Hakları Hukuku, 5. Baskı, Der Yayınları: İstanbul, 2022, s. 279-282.

[23] YZİHS, Bölüm I, madde 3/1-a. Buna örnek olarak kamu kurumlarının karar alma süreçlerinde yapay zekâ destekli sistemler kullanmaları gösterilebilir. Türkiye'de kamu makamlarının faaliyetlerinde akıllı teknolojilerin kullanılmasıyla da ilişkili olarak Adalet Bakanlığı tarafından yürütülen Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesi'nde (ACEP) yapay zekâ sistemlerinden de faydalanılması planlanmaktadır. Bkz: "Ceza İnfaz Kurumlarına Akıllı Teknoloji Entegrasyonu", Erişim Tarihi: 23/10/2026, https://www.haberturk.com/ekonomi/ceza-infaz-kurumlarina-akilli-teknoloji-entegrasyonu-3895978. 2026 tarihli Kamu Sektörü Yapay Zekâ

İkinci olarak: *"yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü içinde özel aktörler tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerden kaynaklanan risk ve etkilerin, a bendinde kapsanmadığı ölçüde taraflarca Sözleşme'nin amaç ve hedeflerine uygun bir şekilde"* ele alınması gerekir.[24] Yani kamu gücü kullanan ve bu güç adına hareket eden özel kişilerin yapay zekâ kullanımlarına karşı koruma sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu kapsama girmeyen özel kişilerin yapay zekâ kullanımı sonucu ortaya çıkabilecek zararlara karşı insan haklarının korunması için yine tarafların Sözleşme'nin amaçlarını ve hedeflerini gözetmesi gerekmektedir.

Tarafların kamu gücü kullanmayan ve onun adına hareket etmeyen kamu-dışı aktörlerin yapay zekâ kullanım faaliyetlerinin ortaya çıkarabileceği risklere karşı yerine getirmeleri gereken yükümlülüklerin metinden net olarak anlaşıldığı söylenemez. Madde 3/1-b'nin altında yer alan hüküm, bu konuya açıklık getirmektedir. Buna göre tarafların imza sırasında veya onay, kabul, uygun bulma veya taraf olma belgelerini tevdi ederken Sözleşme'nin getirdiği yükümlülükleri kamu-dışı aktörlerin faaliyetlerine uygulayıp uygulamayacaklarını belirtmeleri gerekmektedir. Taraflar daha sonrasında herhangi bir zamanda, aynı şekil şartlarına uymak kaydıyla, beyanlarını değiştirebileceklerdir.[25] Devletlerin burada iki seçeneği vardır: ya Sözleşme'yi kamu-dışı aktörlerin faaliyetlerine karşı doğrudan uygulayacaklarını bildirecekler ya da başka tedbirler almayı seçtiklerini belirteceklerdir.[26]

Görüleceği üzere, Sözleşme'nin uygulama alanı ile ilgili olarak detaylı bir düzenleme söz konusu değildir. Bu durum birçok açıdan sorunlu gözükmektedir. Kamu-dışı aktörlerin faaliyetlerinin YZİHS'nin kapsamına alınıp alınmaması konusunda taraf devletlere bir tercih serbestisi bırakılması, insan haklarına yönelik korumanın alanını daraltmaktadır. Zira taraf devletler Sözleşme'nin kapsamına özel aktörlerin faaliyetlerini dahil etmeyi tercih etmedikleri takdirde, bu faaliyetler bakımından Sözleşme'de öngörülen standartların ne ölçüde sağlanacağı, devletlerin alacağı diğer uygun tedbirlere bağlı olacaktır.

Sözleşme'nin uygulama alanının kamu dışı aktörlerin faaliyetlerinin denetimi bakımından dar tutulması, Sözleşme düzenlenirken taraf devletlerin yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Sözleşme'nin hazırlık aşamasında kamu dışı aktörlerin sorumluluğu ile ilgili kısım yoğun bir şekilde tartışılmış, özellikle ABD'nin bu kısımla ilgili hükümlerin çıkarılması yönündeki

Benimseme İndeksi'ne (Public Sector AI Adoption Index 2026) göre birçok ülke yapay zekâ destekli kamu sektörlerini geliştirme sözü vermekte ve bu yönde somut adımlar atmaktadır. Bkz: "Public Sector AI Adoption Index 2026", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://indexaiglobalpublicservices.publicfirst.co/. Türkiye'de de ileriki zamanlarda kamu sektöründe yapay zekâ kullanımının artması mümkündür. Buna örnek bir çalışma için bkz: Oğuzhan Erdoğan, "Kamu Kurumlarının Karar Alma Süreçlerinde Yapay Zekâ Tabanlı Çözüm Stratejileri: Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun Kararlarının ChatGPT ile Analizi", Yasama Dergisi, 50 (2025): s. 75-104. Kamu otoritelerinin yapay zekâ kullanım alanlarıyla ilgili bir diğer örnek olarak hukuk alanı gösterilebilir. Bu anlamda dava analiz eden, dava sonucu tahmin etmeye çalışan vb. yazılımların gelecekte daha çok tartışma konusu edilmesi mümkün gözükmektedir. Konuyla ilgili olarak bkz: Tülay Turan, Nazan Kemaloğlu ve Ecir Uğur Küçüksille, "Hukuk'ta Yapay Zekâ: Çalışmalar ve Gelecek Öngörüleri", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 11/2 (2020): s. 246-255.

[24] YZİHS madde 3/1-b.

[25] YZHİS madde 3/1-b-2. paragraf.

[26] "Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://rm.coe.int/ai-convention-brochure/1680afaeba.

tutumu dikkat çekmiştir.[27] ABD'nin bu yaklaşımını destekleyen Birleşik Krallık, Kanada ve İsrail temsilcilerine göre Sözleşme'nin uygulama alanı, kamu dışı aktörleri dışlayarak yalnızca kamu faaliyetlerine yönelik olmalıdır. Buna karşı hazırlık komitesi, Sözleşme'nin "*transversal*", yani; "yatay/çapraz nitelikte bağlayıcı bir hukuki metin" (*binding instrument of a transversal character*) olması gerektiğine sıklıkla atıf yapmıştır.[28] Bu kavramla kastedilen, Sözleşme'nin kamu-kamu dışı ayrımını aşarak tüm aktörleri kapsayan bir niteliğe sahip olmasıdır.[29]

Söz konusu düzenleme, Sözleşme'nin yatay etkisi (*horizontal effect of the convention*) bakımından da önem taşımaktadır. Yatay etki, pozitif yükümlülüğün sonuçlarından biridir ve Sözleşme'de yer alan insan haklarına ilişkin hükümlerin özel alanda (*private sphere*), yani bireysel ilişkilerde de uygulanmasını ifade eder.[30] Madde 3/1-b hükmü hiç bulunmasaydı, insan hakları hukuku pratiği gereği yatay düzlemde Sözleşme'nin uygulanması yine mümkün olacaktı. Ancak bu hüküm, kamu-dışı aktörlerin faaliyetleri bakımından Sözleşme'nin kendisinden kaynaklanan açık bir yükümlülük tesis etmektedir. Dolayısıyla Sözleşme'nin yatay etkisi, taraf devletlerin bu konudaki takdirine bağlı olarak farklı düzeylerde gerçekleşecektir.

Komite görüşüne rağmen, Sözleşme'nin son hali taraf devletlere takdir alanı bırakılacak şekilde düzenlenmiştir. Bu durumun kuvvetle muhtemel sebebi, ABD de dahil olmak üzere çok sayıda devletin kabul edebileceği bir metin ortaya koyma kaygısıdır.[31] Araştırma tarihi itibariyle kamu dışı aktörlerin faaliyetlerinin Sözleşme dışı bırakılması gerektiğini savunan yukarıda bahsedilen devletlerin tümü Sözleşme'yi imzalamıştır.[32]

YZİHS, alınması gereken tedbirlerle ilgili olarak da detaylı bir düzenleme içermemektedir. Ancak insan haklarının korunması konusunda böyle bir netliğin gerekli olduğu da söylenemez. Zira yapay zekâ sistemlerinin kullanımıyla ilişkili olarak insan hakları ihlallerinin gerçekleşmemesi için devletlere negatif ve pozitif yükümlülükler yüklenebilir, ancak bu yükümlülüğün içeriği her somut olaya ve söz konusu hakkın niteliğine göre değişecektir. Sözleşme, yapay zekâ sistemlerinin zararlı faaliyetlerine karşı insan haklarının korunması konusunda

[27] Powell, Rosamund, "The Council of Europe Convention on AI: National Security Implications, Centre for Emerging Technology and Security (CETaS) Explainers, September 2024" s. 5: Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://cetas.turing.ac.uk/publications/council-europe-convention-ai-national-security-implications. "Understanding the Scope of the Council of Europe Framework Convention on AI", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://opiniojuris.org/2024/11/05/understanding-the-scope-of-the-council-of-europe-framework-convention-on-ai/.

[28] "EU's AI ambitions at risk as US pushes to water down international treaty", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.euractiv.com/news/eus-ai-ambitions-at-risk-as-us-push-to-water-down-international-treaty/. İlgili Komite kararı için bakınız: "Terms of reference of the Committee on Artificial Intelligence (CAI)", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://rm.coe.int/terms-of-reference-of-the-committee-on-artificial-intelligence-cai-/1680ade00f.

[29] Bir sözleşme niteliği olarak "yatay karakter" (*transversal character*) AB Veri Yasası (*Data Act*) için de kullanılır: European Parliament, "Interplay between the AI Act and the EU digital legislative framework": (https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/778575/ECTI_STU(2025)778575_EN.pdf, Erişim Tarihi: 04/08/2026).

[30] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 72.

[31] Jacques Ziller, "The Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence vs. the EU Regulation: two quite different legal instruments", CERIDAP, 2024, s. 213-214.

[32] "Chart of signatures and ratifications of Treaty 225", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=225.

hangi tedbirlerin alınması gerektiğiyle ilgili olarak bir başlangıç noktasıdır. Bu konuyla ilgili yol gösteren hükümler amaç ve ilkelerle bağlantılı olarak düzenlenmiştir.

II. SÖZLEŞME'NİN YORUMLANMASINA VE UYGULANMASINA YÖN VEREN İLKELER

Sözleşme'nin amacı Genel Hükümler (Bölüm I) kısmında "Amaç ve konu" başlıklı 1. maddede belirtilmektedir. Buna göre Sözleşme hükümleri: "yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü içindeki faaliyetlerin insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile tamamen uyumlu olmasını sağlamayı" amaçlamaktadır.[33] Burada taraflara düşen görev, hükümlere işlerlik kazandırabilmek için "uygun yasal, idari veya diğer tedbirleri" almaktan ibarettir.[34]

Tarafların Sözleşme'de belirtilen uygun tedbirleri alabilmeleri konusunda devletlerin takdirine bırakılan çeşitli yollar mevcuttur. Bu anlamda örneğin mevzuat değişikliği yapabilirler, yeni bir yasal düzenleme çıkarabilirler veya bunları yerine getirip ayrıca konuyla ilgili yetkili bir kurum oluşturabilirler.[35]

Tedbirlerin hangi ilkeler çerçevesinde düzenlenmesi gerektiği Sözleşme'nin "Yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü içindeki faaliyetlerle ilgili ilkeler" başlıklı 3. Bölüm'ünde belirtilmektedir. Söz konusu ilkeler: insan onuru ve bireysel özerklik, şeffaflık ve denetim, hesap verebilirlik ve sorumluluk, eşitlik ve ayrımcılık yasağı, özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması, güvenilirlik ve güvenli yeniliktir.[36] Bu bölümde, insan haklarıyla özel bir bağlantısı olanlar daha detaylı olmak üzere, söz konusu ilkeler incelenecektir.

Sözleşme'de yer alan ilkelerin insan hakları hukuku bakımından ne anlama geldiğinin ortaya konulabilmesi için dikkate alınması gereken bazı kaynaklar mevcuttur. Şöyle ki, "antlaşma" sıfatını taşıması nedeniyle YZİHS'nin yorumlanması da uluslararası hukuk kurallarına bağlıdır. Bu anlamda Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin (VAHS) 31. maddesinde düzenlenen genel yorum kuralları gereği Sözleşme, *"hükümlerine andlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında karar verilecek alelade manaya uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır."*[37] Ayrıca madde 31/3-c gereği antlaşmanın bütünü ile birlikte *"taraflar arasındaki ilişkilerde milletlerarası hukukun tatbiki kabil herhangi bir kuralı"* da dikkate alınır.[38] Bu anlamda Sözleşme'nin yorumlanmasında konu ve amaç sadece metnin kendisini değil, aynı konudaki diğer uluslararası hukuk belgelerini de kapsar. Söz konusu belgelerin yanında ilgili hukuk düzeninin

[33] YZİHS madde 1/1.
[34] YZİHS madde 1/2.
[35] Örneğin Türkiye hakkında verilen birçok ihlal kararından sonra AİHS madde 6'nın getirdiği yükümlülükleri yerine getirmek üzere 6384 Sayılı Kanun ile İnsan Hakları Tazminat Komisyonu kurulmuştur. Bu konuyla ilgili olarak bkz: U. Ramazan Çakmak, "İkincillik İlkesi Çerçevesinde Türkiye'de İnsan Hakları Tazminat Komisyonu", Terazi Hukuk Dergisi, 16/177 (2021): s. 883 vd. YZİHS'nin getirdiği yükümlülükleri sağlamak üzere de benzer şekilde bir komisyonun veya kurulun kurulması mümkündür. Bu konuda Türkiye ile ilgili olarak bir çalışma için bkz: Elif Baydemir, "Türk İdari Teşkilatında Yapay Zeka Alanında Düzenleyici ve Denetleyici Kurum İhtiyacı", Kırıkkale Hukuk Mecmuası, 4/2 (2024): 869-900.
[36] YZİHS madde 7-13.
[37] VAHS madde 31/1.
[38] VAHS madde 31/3-c.

bütünlüğü ve belgelerin uygulayıcılarının kararları da etkilidir.[39] Bu nedenle YZİHS yorumlanırken Avrupa Konseyi'nin benimsediği değerlerin, AİHS'nin ve AİHM içtihatlarının da göz önünde bulundurulması gerekir.[40] Yine Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu'nun (CEPEJ) kabul ettiği Yargı Sistemlerinde ve Çevrelerinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Etik Şart'ta (*European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment*) bu husus ifade edilmekte; yapay zekâyla ilgili yapılan çalışmalarda bireylerin AİHS ve 108 No.lu Kişisel Verilerin Korunması Sözleşmesi'nde belirtilen temel haklarına saygı gösterilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir.[41]

Sözleşme'de belirtilen ilkelerden ilki **insan onuruna ve bireysel özerkliğe** saygılı tedbirler getirmektir. İnsan onuru, insan haklarını koruyan neredeyse her sözleşmenin giriş veya başlangıç bölümünde yer alan ve bu sözleşmelerin yapılış amacını açıklayan bir kavramdır. Bu anlamda insan haklarını koruyan sözleşmelerin kabul edilmesiyle yakından ilişkilidir. Bu sözleşmelerin kabul edilmesi II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı 20. yüzyıla rastlar ve kökeninde de bu dönemde ortaya çıkan küresel çaptaki acılar vardır.[42] Yaşanan zulümler ve aşağılayıcı muameleler, devletleri, insanı ve onun sahip olduğu değerleri koruma noktasında harekete geçirmiş ve bu yönelimin bir sonucu olarak insan hakları uluslararası hukukun konusu haline gelmiş, birçok önemli insan hakları belgesi kabul edilmiştir.[43] 1945 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Şartı'nın Giriş kısmında: *"Biz Birleşmiş Milletler Halkları, …temel insan haklarına, **insan kişiliğinin onur değerine**, …olan inancımızı yeniden ilan etmeye… karar verdik."*, 1948 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Başlangıç metninde: *"İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğal yapısındaki **onuru** ile eşit ve devredilemez haklarını tanımanın dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu… göz önüne alarak, …Genel Kurul, bütün halklar ve uluslar için bir ortak başarı ölçüsü olarak bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder."* ve 1965 tarihinde kabul edilen BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin Giriş metninde yer alan: *"…tüm dünyada …**insan onuruna** saygının temininin gerekliliğini ciddiyetle teyid ettiğini gözönünde bulundurarak"* ifadeleri bu anlayışın hukuk metinlerine yansımasının birkaç örneğidir.[44] Dolayısıyla insan

[39] Mahmut Belik, "Milletlerarası Andlaşmaların Yorumu", Public and Private International Law Bulletin, 1/1 (1981): s. 1-3. Suat Bilge,"Milletlerarası Andlaşmaların Uygulanması", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 24/4 (1969): s. 29-34. Vladislava Stoyanova, "Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence: Context, Regulatory Approach and Scope of Obligations", European Journal of Risk Regulation, (2025): s. 3.

[40] AİHM'nin spesifik olarak yapay zekâ ile ilgili bir içtihat geliştirdiği henüz söylenemez. AİHM'nin karar arama sistemi olan HUDOC'ta *"artificial intelligence"* girilerek arama yapıldığında araştırma tarihi itibariyle tüm doküman türlerinde 5 karara rastlanmaktadır.

[41] Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) Yargı Sistemlerinde ve Çevrelerinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Etik Şart, s. 5.

[42] İlyas Doğan, "İnsan Hakları Hukukunun Temel Kavramları", İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları: Ankara, 2022, s. 53.

[43] Aybay ve Çelik, İnsan Hakları Hukuku, s. 55-56.

[44] Bunların dışında yine Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (1979) gibi birçok belgede "insan onuru" kavramına rastlamak mümkündür. Bu kavram AİHS metninde yer almaz ancak özellikle işkence yasağının düzenlendiği madde 3 çerçevesinde Mahkeme içtihatlarında sıklıkla kullanılır. Araştırma tarihi itibariyle AİHM'nin karar arama motoru olan HUDOC'ta *"human dignity"* girilerek arama yapıldığında madde 3 kapsamında tüm doküman türlerinde toplamda 1379 karara rastlanmaktadır.

haklarını koruyan her belgenin özünde insan onurunu koruma düşüncesinden hareket ettiği söylenebilir. AİHS'te yer alan her hakkın da koruduğu bir değer vardır. Bu değerlerin insan onuru ile bağdaştığı ve onu yücelttiği kabul edilir.[45]

Bireysel özerklik, Sözleşme'nin orijinal metninde *"individual autonomy"* olarak yer almaktadır. İnsan hakları hukuku bakımından bireysel özerklik, aynı ulusların kendi kaderini tayin hakkında olduğu gibi bireylerin kendileriyle ilgili alacağı kararlardaki bağımsızlıklarını ifade eder.[46] Bireysel gelişim hakkı ve diğer insanlarla ve dış dünyayla ilişki kurma ve geliştirme hakkı da bu özerkliğe dahildir. Bu anlamda AİHS madde 8'de yer alan özel ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında korunur.[47]

AİHM bireysel özerklikle aynı anlama gelecek şekilde sıklıkla "self determinasyon" (*self-determination*) kavramını kullanır.[48] Bunun dışında "kişisel özerklik" veya "bireysel özerklik" olarak çevrilebilecek "*personal autonomy*" kavramı da kararlarda yer alır. Mahkeme: *"kişisel özerklik kavramının, Sözleşme'nin 8. maddesinde güvence altına alınan hakların yorumlanmasının temelinde yatan önemli bir ilke olduğunu"* vurgular.[49] Anayasa Mahkemesi kararlarında bu kavram "kendi kaderini tayin veya kendini belirleme hakkı" olarak geçer.[50]

Mahkeme, önüne gelen başvuruları değerlendirirken madde 8 kapsamında kişinin kendi kaderini tayin etme alanı içinde korunan bir değer olup olmadığını inceler ve buna göre ihlal kararı verir.[51] Örneğin kişisel veriler özel hayat kavramı kapsamında korunur.[52] Bu anlamda kişilerin internet ortamında yer alan verilerini kullanabilen yapay zekânın bu faaliyetleri sebebiyle özel hayata saygı hakkını gündeme getirmesi ve unutulma hakkının konusunu oluşturabilmesi mümkündür.[53] Zira bireylerin kendilerine ait bilgilerin düzeltilmesini, silinmesini

[45] Örneğin AİHS madde 4 (kölelik ve zorla çalıştırma yasağı) kişinin maddi ve manevi bütünlüğü ile emeğini, madde 6 (adil yargılanma hakkı) kişinin hakkaniyete uygun olarak yargılanmasını korur. AİHM, Siliadin v. Fransa, Başvuru No. 73316/01, 26 Ekim 2005, §89, 124. AİHM, Ringeisen v. Avusturya, Başvuru No. 2614/65, 16 Temmuz 1971, §98.

[46] Stoyanova, Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence: Context, Regulatory Approach and Scope of Obligations, s. 21.

[47] "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/aihs-madde-rehberleri29042020055805, s. 46.

[48] Bkz: AİHM, Stübing v. Almanya, Başvuru No. 43547/08, 12 Nisan 2012, §14-16. AİHM, Haas v. İsviçre, Başvuru No. 31322/07, 20 Ocak 2011, §34, 38. AİHM, Dubska ve Krejzova v. Çek Cumhuriyeti, Başvuru No. 28859/11 ve 28473/12, 15 Kasım 2016, §79, 98. AİHM, Pasquinelli ve diğerleri v. San Marino, Başvuru No. 24622/22, 29 Ağustos 2024, §84, 87.

[49] A.P., Garçon ve Nicot v. Fransa, Başvuru No. 79885/12, 52471/13 ve 52596/13, 6 Nisan 2017, §93. Pretty v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 2346/02, 29 Nisan 2002, §61.

[50] Bkz: AYM, Başvuru No. 2019/42944, 17 Haziran 2021, Ek Gerekçe, §5.

[51] Bkz: Pretty v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 2346/02, 29 Nisan 2002.

[52] Yaşar Salihpaşaoğlu, "Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 17/3 (2013): s. 244.

[53] Yapay zekâ sebebiyle özel hayata saygı hakkının ihlal edilmesi ile ilgili olarak bkz: Güneş Okuyucu Ergün, "Machina Sapiens", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 72/2 (2023): s. 745-747. Dijital alanda unutulma hakkıyla ilgili olarak ayrıca bkz: Nuala O'Connor, Alethea Lange ve Ali Lange, "Privacy in Digital Age", Great Decisions, (2015): s. 23-24.

isteme veya bağlamı dışında bilinmesini istememeleri bireysel özerklikle bağlantılı olarak korunur ve unutulma hakkının da temelinde yer alır.[54]

Bir diğer ilke **şeffaflık ve denetim** ilkesidir. Buna göre taraf devletlerin getirdiği tedbirlerin, yapay zekânın ürettiği içeriğin tanımlanması da dahil olmak üzere, yapay zekânın yaşam döngüsü içindeki tüm faaliyetlerle ilgili olarak yeterli şeffaflığı ve denetim gerekliliklerini sağlaması gerekir.[55] Bunun sağlanabilmesi için örneğin devletlerin yapay zekânın kullanımı ile ilgili olarak bazı bilgileri paylaşması gerekebilir.[56]

İlke, Sözleşme'nin orijinal metninde *"transparency and oversight"* olarak yer alır. Yapay zekâ sistemlerinin riskli faaliyetlerine karşı gerekli görülen bir denetim türü olarak *"human oversight"*, AB Yapay Zekâ Tüzüğü'nde de detaylı bir şekilde yer almaktadır.[57] Burada kastedilen; yapay zekâ sistemlerinin kullanıldıkları süre boyunca gerçek kişiler tarafından etkili bir şekilde denetlenebilecek şekilde tasarlanması ve geliştirilmesidir.[58] Yapay zekanın zararlı faaliyetlerinin tespit edilmesinde insan merkezli bir yaklaşımın sonucu olarak insan gözetimi ilkesi, yapay zeka sistemlerinin kontrolünün gerçek kişilerin elinde olmasını sağlamayı amaçlar.[59]

Üçüncü ilke olan **hesap verebilirlik ve sorumluluk** ilkesi de yine diğer ilkelerle bağlantılı olarak ortaya çıkan bir ilkedir. Bu anlamda tarafların, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü üzerinde olumsuz etki yaratan yapay zekâ faaliyetlerine karşı sorumluluklarını ortaya koyabilecekleri ve hesap verebilecekleri tedbirler alması gerekmektedir. Örneğin; taraf devletler yapay zekâ faaliyetlerinin insan hakları üzerindeki etkisine yönelik rapor hazırlayabilir, yargısal veya idari bir kurum oluşturabilir, müeyyide öngörebilirler.

Dördüncü ilke **eşitlik ve ayrımcılık yasağıdır.** Yürürlükte bulunan ulusal ve uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükleri doğrultusunda tarafların "eşitsizliklerin üstesinden gelmeyi amaçlayan" tedbirleri almaları gerekmektedir.[60] Bu yasağa ayrıca Sözleşme'nin devamında madde 17'de de yer verilmiştir. Buna göre: *"Sözleşme hükümlerinin taraflarca uygulanması, uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uygun olarak, herhangi bir temelde ayrımcılık yapılmaksızın güvence altına alınır."*

---

[54] Yaşar Salihpaşaoğlu ve Burcu Değirmencioğlu, "Unutulma Hakkının Bir "İnsan Hakkı"na Dönüşme Yolculuğu", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24/2 (2017): s. 368-369. Bireyin özerkliği konusu, herhangi bir etkiye ve baskıya maruz kalmadan bireylerin karar alabilmesi ve bunu ifade edebilmeleri bakımından demokrasi ile de ilişkilendirilir. Demokrasi ekseninden değerlendirildiğinde siyasal iktidarın meşruluğunu sağlayan araçlardan birisi de iktidarın bireylerin iradesine dayanmasıdır. Michael Pendlebury, "Individual Autonomy and Global Democracy", A Journal of Social and Political Theory, 103 (2004): s. 45-46.

[55] YZİHS madde 8.

[56] Ergin Ergül, Avrupa Yapay Zeka Hukuku, Adalet Yayınevi: Ankara, 2025, s. 305.

[57] AB Yapay Zekâ Tüzüğü, madde 14.

[58] AB Yapay Zekâ Tüzüğü, madde 14/1. Yapay zekâ gibi "insan üstü" bir zekâ olarak tasarlanan bir sistemle ilgili olarak yapılacak denetimin de insan gözetiminden üstün bir nitelikte olması gerektiği ve aslında denetimin ancak bu şekilde sağlanabileceği yönünde değerlendirmeler için bkz: Jesus Salgado-Criado, "Human oversight of artificial intelligence: An operations management perspective", Journal of Industrial Engineering and Management, 18/2 (2025), s. 285-304.

[59] Argyri Panezi, "Requirements of high-risk AI systems: AI Act. Article 14. Human oversight", The EU Artificial Intelligence (AI) Act: A Commentary, Ed. Ceyhun Necati Pehlivan, Nikolaus Forgo ve Peggy Valcke, (2024): s. 8. Robert Mazzolin, "Artificial Intelligence and Keeping Humans "in the loop"", Modern Conflict and Artificial Intelligence, (2020): s. 50-51.

[60] YZİHS madde 9.

Ayrımcılık yasağı, kabul edilen bir düzenlemenin kişiler arasında herhangi bir fark gözetilmeksizin herkes için eşit şekilde geçerli olması anlamına gelir. Avrupa Konseyi Statüsü (AK Statüsü) veya AİHS'nin orijinal metninde bu yasak detaylı bir şekilde düzenlenmese de yer almaktadır.[61] AİHS'te yer alan düzenlemeye göre:

> "Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır."[62]

AİHS'te düzenlenen ayrımcılık yasağı genellikle "tamamlayıcı", "parazit" bir hüküm olarak görülür.[63] Bu anlamda sıklıkla başka bir hakkın ihlal edilmesiyle birlikte gündeme gelir. Her ne kadar Mahkeme, başka bir hak ihlal edilmemiş olsa dahi madde 14'ün ihlal edilebileceğini ifade etse de somut olay bazında böyle bir durumla karşılaşılması pek mümkün gözükmemektedir.[64]

AİHS'e ek olarak getirilen 12 No.lu Protokol ile madde 14'te düzenlenen ayrımcılık yasağı genişletilmiştir. Şöyle ki; madde 14'teki ayrımcılık yasağı yalnızca *"Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma"* bakımından geçerliyken Protokol'de yer alan ayrımcılık yasağı *"hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma"* bakımından geçerlidir.[65] Bu anlamda AİHS'te yer almayan bir hak da ayrımcılık yasağı kapsamında başvuru konusu yapılabilir ve bağlantılı olarak başka bir maddenin gösterilmesi gerekmez.[66]

AİHS ve YZİHS'teki düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, YZİHS'te taraflara getirilen yükümlülüğün AİHS'te devletlere yüklenen pozitif yükümlülüklerle örtüştüğü söylenebilir. Madde 14, devletlerin ayrımcılık yapmamasını garanti altına almakla birlikte aynı zamanda gerçek kişilerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin eylemlerine karşı da devletleri pozitif yükümlülük altına sokmaktadır. Bu anlamda Sözleşme, AİHS dikkate alınarak yorumlandığında, yapay zekâ faaliyetleri ayrımcılığa sebep olabilecek bir araç olarak gündeme gelebilir. Devletlerin böyle bir durumun önüne geçmek için yerine getirmeleri gereken pozitif

[61] AİHS'teki boşluk sonradan 12 No.lu Ek Protokol ile doldurulmaya çalışılsa da günümüzde hala Avrupa Konseyi üyesi devletlerin çoğunluğu tarafından yürürlüğe konulmuş değildir. Türkiye 18/04/2001 tarihinde Protokol'ü imzalasa da henüz onaylamamış ve yürürlüğe koymamıştır. "Treaty Office", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=177.

[62] AİHS madde 14.

[63] "Avrupa İnsan Hakları Sözleşme'sinin 14. Maddesi ve Sözleşme'ye Ek 12 No.lu Protokol'ün 1. Maddesine İlişkin Rehber", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_14_art_1_protocol_12_tur, s. 6. AİHM, Carson ve diğerleri v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 42184/05, 16 Mart 2010, §98. AİHM, Molla Sali v. Yunanistan, Başvuru No. 20452/14, 19 Aralık 2018, §123. AİHM, Marckx v. Belçika, Başvuru No. 6833/74, 13 Haziran 1979, §32.

[64] AİHM, Belçika Dil Davası No. 2, 23 Temmuz 1968, Hukuki Değerlendirme 4. Başlık 4. Paragraf. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşme'sinin 14. Maddesi ve Sözleşme'ye Ek 12 No.lu Protokol'ün 1. Maddesine İlişkin Rehber", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_14_art_1_protocol_12_tur, s. 7.

[65] AİHS'ye Ek Protokol No. 12 madde 1 (Ayrımcılığın genel olarak yasaklanması): *"Hukuken temin edilmiş olan tüm haklardan yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır."*

[66] "Avrupa İnsan Hakları Sözleşme'sinin 14. Maddesi ve Sözleşme'ye Ek 12 No.lu Protokol'ün 1. Maddesine İlişkin Rehber", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_14_art_1_protocol_12_tur, s. 10. Ayrıca bkz: "Explanatory Report to the Protocol No. 12 to the Convention fort he Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://rm.coe.int/16800cce48.

yükümlülükleri söz konusudur. Örneğin; kişilerin ırkına, etnik kökenine, siyasi görüşüne vb. özelliklerine ilişkin veriler işlenirken ayrımcılığa sebep olabilecek riskler tespit edilmeli ve bu riskler sınırlandırılmalı veya etkisiz hale getirilmelidir. Taraf devletler gerekirse bu konuda farkındalık da yaratmalıdır.[67] Aksi takdirde, AİHS'te tanınan hak ve özgürlüklerle sınırlı olarak AİHM'ne bireysel başvuru yoluna gidilebilir. Eğer YZİHS'e taraf devletler, ayrıca 12 No.lu Ek Protokol'e de tarafsa, hukuken temin edilmiş tüm haklarla ilgili olarak AİHM'ne bireysel başvuru yoluna gidilebilir.

Ayrımcılık yasağı ile ilgili olarak değinilmesi gereken bir başka husus, Sözleşme'de özellikle "toplumsal cinsiyet eşitliği" ve "kadının korunması" konularının altının çizilmesidir. Sözleşme'nin Başlangıç kısmında belirtildiği üzere Avrupa Konseyi, *"bilim ve teknolojideki hızlanan gelişmelerin, …toplumsal cinsiyet eşitliğini ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesini ve diğer önemli hedef ve çıkarları arttırma potansiyeline sahip yapay zekâ sistemlerinin yaşam döngüsü içindeki faaliyetler yoluyla ortaya çıkan derin değişikliklerin"* bilincindedir. Ayrıca *"dijital bağlamlarda, …insan haklarından yararlanma ve ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi meselelere tam, eşit ve etkin katılımları bakımından kadınların… maruz kaldıkları da dahil olmak üzere eşitsizlikler yaratma veya ağırlaştırma potansiyel etkileri konusunda"* endişe duymaktadır. Ayrımcılık yasağının düzenlendiği YZİHS'nin 17. maddesinde de "toplumsal cinsiyet eşitliği" bir kez daha ayrıca vurgulanmaktadır.

Yapay zekâ sistemlerinde kadınlara yönelik ayrımcılığa vurgu yapılmasının nedenlerinden birinin, verilerin kaynağı ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bu anlamda yapay zekânın özünde insanlık tarihinde elde edilen verilere dayanıyor olması ve bu tarihin cinsiyetçi bir temelde şekillendiğinin genel kabulü, bu konuda duyulan özel endişenin sebebi olarak gösterilebilir. Kadın-erkek eşitliğine yönelik hukuksal çabalar tarihsel sürece bakıldığında henüz çok yenidir ve cinsiyetçi kodların tamamen silindiğinden bahsedilemez. Bu nedenle bir insan ürünü olan yapay zekânın içeriğindeki veriler de cinsiyetçi önyargılara sahip olabilmektedir.[68] Bu verilere

[67] Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) Yargı Sistemlerinde ve Çevrelerinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Etik Şart, s. 9.

[68] Örneğin "algoritmik önyargı" ya da "algoritmik ayrımcılık" olarak adlandırılan bazı durumlarda iş başvurularını değerlendiren algoritma sistemlerinin erkek adaylara sistematik olarak daha fazla puan verdiği tespit edilmiştir. Algoritmayı inşa edenler böyle bir niyetlerinin olmadığını söylese de cinsiyetçi temellere dayanan parametreleri kullanan sistem otomatik olarak erkek adayları seçmeye yatkın olmuştur. Peter Engelke, AI, Society, and Governance: An Introduction, Atlantic Council: Washington, (2020): s. 6. Detaylı bilgi için bkz: Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu ve Gülnihal Ahter Yakacak, "Yapay Zekanın İşe Alım Süreçlerinde Kullanımı ve Algoritmik Ayrımcılık", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 72/4 (2023): s. 1701-1757. Ayşegül Yücel ve Burçin Bozdoğanoğlu, "Vergi Denetimini Revize Etmek: Algoritmik Karar Alma Süreçlerinde Üçüncü Taraf Kontrolörü Olarak İnsan Faktörünün İncelenmesi", Denetişim, 31 (2024): s. 49-50. "Algoritmik tahminlerin" ayrımcılığa sebep olabileceği endişesine ilişkin olarak bkz: Maria Steania Cataleta, "Humane Artificial Intelligence: The Fragility of Human Rights Facing AI", East-West Center, (2020): s. 3 vd. Mehmet Anıl Bolayır, "Yapay Zeka, İnsan Hakları ve İnsan Haklarının Korunması Açısından Yapay Zekanın Denetimi", TİDE Academia Research, 5 (2023): s. 139-140. Ramona Vijeyarasa, "Artificial Intelligence: Algorithmic Accountability Through an Intersectional Gender Lens", Rewriting the Rules: Gender-Responsive Lawmaking for the Twenty-First Century, 1st ed., University of California Press, (2026), s. 120 vd. Yapay zekanın bir ön yargısının olup olmadığına ilişkin olarak bkz: European Union Agency For Fundamental Rights, Bias in Algorithms – Artificial Intelligence and Discrimination, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.

dayanan yapay zekâ sistemlerinin sonuçlarının kullanıldığı alanlarda ayrımcılığın doğması muhtemeldir.

Yapay zekâ faaliyetleri kapsamında ortaya çıkan ayrımcılığın sebeplerinden biri olarak "kara kutu problemi" *(black box problem)* gösterilmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin bir problemi olarak "kara kutu", sistemlerin nasıl karar verdiğini göremediğimize ve anlayamadığımıza atıf yapar.[69] Avrupa Konseyi de bu durumun farkında olması sebebiyle Sözleşme'de cinsiyet temelli ayrımcılığı özellikle vurgulamaktadır. Avrupa Konseyi'nin 2024-2029 yıllarına yönelik cinsiyet eşitliği strateji planında da bu konuya yer verilmektedir:

> "Yapay zekâ (AI) dahil olmak üzere bilgi teknolojilerinin her alanda artan etkisi ve kullanımı, fırsatlar sunabileceği gibi cinsiyet eşitliği ve kadın hakları açısından da yeni zorluklar doğurabilir. Yeni strateji, yapay zekâda cinsiyet yanlılığı ve ayrımcılığını, çeşitlilik eksikliğini, kadınlar üzerindeki potansiyel olumsuz etkiyi vb. ele alan standartlar belirleyerek bu tür zorlukları ele alacaktır."[70]

Sözleşme'de yer alan başka bir ilke **özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunmasıdır.** Bu anlamda yine bu konuyla ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemeler de dikkate alınarak kişisel verilerin korunması hedeflenmektedir.[71] Kişisel verilerin korunması hızlı teknolojik gelişmeler sonucu gelişen bir alandır. Avrupa Konseyi'nin resmî sitesinde "kişisel veriler" ifadesini içeren üç sözleşme bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1981 tarihli Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (108 No.lu Sözleşme)'dir. Bu sözleşmeye 2001 tarihinde Denetim Makamları ve Sınır Ötesi Veri Akışları Hakkında Ek Protokol getirilmiştir. Son olarak 2018 tarihinde sözleşmede yenilikler yapılmış ve bu son hali "108+ Protokolü" olarak bilinmektedir.[72] AİHM de kişisel verilerin korunması ile ilgili verdiği kararlarda söz konusu sözleşmedeki kişisel veri tanımını izlemektedir.[73] Bu anlamda kişisel veri: "kişinin kimliğini belirten ya da belirtmeye elverişli olan her türlü bilgi" olarak tanımlanmaktadır.[74] Yukarıda da ifade edildiği üzere, yapay zekâyla bağlantılı olarak mahremiyet ve kişisel verilerin korunması özel hayata saygı hakkı kapsamında gündeme gelebilir.[75]

Altıncı ilke yapay zekâ sistemlerinin **güvenirliliğini** sağlamaya ve korumaya yöneliktir. Buna göre taraf devletlerden yapay zekâ faaliyetlerine ilişkin güveni arttıracak ve teşvik edecek

---

[69] Francesca Rossi, "Building Trust in Artificial Intelligence", Journal of International Affairs, 72/1 (2018): s. 127-134. Zoe Stanley-Lockman, "Ethical Purpose: Ethics and Values", Strategies for Leading in the Age of Artificial Intelligence, NATO-Maiton, 2020, s. 31. European Council on Foreign Relations. "Machine Politics: Europe and the AI Revolution". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://ecfr.eu/publication/machine_politics_europe_and_the_ai_revolution/, s. 14. Güliz Dinç ve Özge Öz Döm, "Human Rights in the Artificial Intelligence Era: Opportunities and Pitfalls", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16/1 (2026): s. 150.

[70] "Gender Equality Strategy 2024-2029", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://isotita.gr/wp-content/uploads/2024/06/Council-of-Europe-Gender-Equality-Strategy-2024-2029.pdf, s. 16. (Çeviren: Yazar)

[71] YZİHS madde 11.

[72] Bu şekilde kullanımı için bkz: World Health Organization, *Ethical use of artificial intelligence: principles, guidelines, frameworks and human rights standarts: Meeting Report,* (Geneva, Switzerland, 2-4 October 2019) s. 10.

[73] Salihpaşaoğlu, Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme, s. 244.

[74] Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi, madde 2/a.

[75] "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/aihs-madde-rehberleri29042020055805, s. 38-41.

eylemlerde bulunmaları beklenmektedir. Bunun için ayrıca kalite ve güvenlik konusunda bir standardın da yakalanması gerekmektedir.[76]

Sözleşme'de bahsedilen son ilke **güvenli yeniliktir.** Sözleşme'nin temel amacı, yapay zekâ sistemleri ile insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü uyumlu hale getirmek olsa da bu hedef gerçekleştirilirken teknolojik gelişmelerin de engellenmemesi gerekir. Zararlı sonuçlar önlenirken bir yandan da yararlı gelişmelerin sağlanabilmesi için açık yollar bulunmalıdır. Güvenli yenilik ilkesi ile taraflar, uygun olduğu ölçüde "yetkili makamların gözetimi altında yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi, denenmesi ve test edilmesi için kontrollü ortamların oluşturulmasını" sağlamaya davet edilir.[77]

III. SÖZLEŞME'NİN UYGULANMASINI DENETLEYEN MEKANİZMALAR

A. TARAF DEVLETLERİN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Sözleşme, taraf devletlere hem negatif hem de pozitif yükümlülükler yüklemektedir. Negatif yükümlülük (negative obligation), devletlerin bir hak kullanılırken "negatif" bir duruş göstermesini; yani aktif değil "pasif kalmasını", "hareketsiz durmasını", "karışmamasını" ifade eder.[78] Sözleşme metninde bu yükümlülüğün yansımalarına rastlamak mümkündür: "Taraflardan biri, bu alt fıkra kapsamındaki yükümlülüğünü uygularken, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumak için üstlendiği uluslararası yükümlülüklerin uygulanmasını azaltamaz veya sınırlayamaz".[79]

Pozitif yükümlülük (positive obligation) ise bir hakkın kullanılabilmesi ve korunabilmesi için devletlerin harekete geçmesini; gerekli ve uygun önlemleri almasını ifade eder.[80] Örneğin; Sözleşme metninde geçen ve taraf devletlere yönelik olarak "iş birliği yapar", "tedbirleri alır" vb. ifadeleri içeren hükümler bu yükümlülüğe işaret eder.[81] Bu yükümlülüğün maddi (substantive) ve usuli (procedural) iki boyutu vardır. Maddi yükümlülük (substantive obligation) Sözleşme ile "güvence altına alınan haklardan tam olarak yararlanılabilmesi için yapılması gereken düzenlemeler ve alınması gereken tedbirleri" ifade eder.[82] Usuli yükümlülük (procedural obligation) ise Sözleşme ile "güvence altına alınan hakların daha iyi korunabilmesi için maddi yükümlülük gereği oluşturulan yasal ve idari çerçevenin doğru bir şekilde uygulanmasını ve hakka yönelik ihlallerin sonlandırılıp, sorumluların cezalandırılmasını sağlayacak yeterli adli

[76] YZİHS madde 12.
[77] YZİHS madde 13. Örneğin teknoloji liderlerinin çoğunun aslında yapay zekâ ile ilgili olarak yeni hukuki düzenlemeler yapılmasını desteklemediği tespit edilmiştir. Onlara göre böyle düzenlemeler yapılması hem yapay zekâ endüstrisi hem de kamu üzerinde negatif bir etkiye sebep olmaktadır. Bu nedenle sektörün içindekiler, yapay zekâ konusunda *soft law* ilkelerini tercih etmektedir. Bassem Awad, "Artificial Intelligence Generated Inventions and the Quest for a Normative Framework", Intellectual Property Futures, Ed. Graham J. Reynolds, Alexandra Mogyoros ve Teshager W. Dagne, University of Ottawa Press, 2025, s. 134.
[78] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 67.
[79] YZİHS madde 3/1-b.
[80] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 69.
[81] Bkz: YZHİS madde 25 ve madde 12.
[82] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 70.

veya diğer tepkilerin verilmesini" gerektirir.[83] Dolayısıyla maddi yükümlülüğün ihlal öncesi, usuli yükümlülüğün ise ihlal sonrası ile ilgili olduğu söylenebilir.

Sözleşme gereği taraf devletlerin pozitif yükümlülükleri; ilkelere uygun tedbirler almak, ihlal ortaya çıktığında çözüm yolları sunmak ve usuli güvenceler tesis etmektir. Sözleşme'de belirtilen ilkelere uygun olarak tedbirler almak ve bir denetim mekanizması inşa etmek devletlerin maddi yükümlülüğüne, ihlal sonrası güvenceler sağlamak ise devletlerin usuli yükümlülüğüne işaret eder.

B. SÖZLEŞME'DEKİ MADDİ VE USULİ YÜKÜMLÜLÜKLER

Sözleşme'nin "Çözüm Yolları" başlığını taşıyan 4. Bölüm'ünde tarafların bu çözüm yollarını nasıl sağlaması gerektiğine yer verilmektedir. Burada ortaya çıkan ihlallere karşı hukuki telafiler ve tazmin yolları sunulmaktadır.[84]

Taraf devletler ilk olarak; bireylerin etkili başvuru yollarına erişimini sağlamak amacıyla, "insan haklarını önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahip" yapay zekâ sistemlerine ilişkin süreçleri belgelemek, bu bilgileri yetkili mercilere sunmak ve uygulanabildiği ölçüde etkilenen kişilerin erişimine açmakla yükümlüdür.[85]

İkinci olarak; Sözleşme, sağlanan bilgilerin etkilenen bireyler açısından yeterli nitelikte olmasını da zorunlu kılmaktadır. Kişiler, ilgili ve uygun olduğu ölçüde doğrudan yapay zekânın kullanılmasını da itiraz konusu yapabilirler.[86] Yetkili makamlara şikâyette bulunulabilmesi için etkili bir başvuru olanağının sağlanması gerekir.[87]

Etkili bir başvuru olanağının sağlanması yükümlülüğünün kapsamını belirleyebilmek için "etkili" ile kastedilenin ne olduğunun da ortaya konulması gerekir. "Etkili başvuru olanağı" ifadesi Sözleşme'nin orijinal metninde *"effective possibility to lodge a complaint"* olarak geçmektedir. Benzer bir ifade AİHS madde 13'te de yer almaktadır: "etkili başvuru hakkı" veya sözleşmenin İngilizce metnindeki haliyle: *"right to an effective remedy"*. Etkili başvuru hakkı, taraf devletlerin etkili ve işler bir iç hukuk yolu tesis etmelerini sağlayarak ihlallerin önüne geçmeyi amaçlar. Bu anlamda insan hakları hukukunda bir hakkın korunması konusunda taraf devletlerin sorumluluğunu ön plana alır.[88]

Bir başvuru yolunun "etkili" olması ile kastedilen; "söz konusu hak arama yolunun, iddia edilen ihlali ortadan kaldırma veya ihlal nedeniyle ortaya çıkan zararı uygun bir biçimde giderme konularında makul çözüm sunabilmesi"dir.[89] Etkili başvuru hakkının esasları Mahkeme'nin içtihatları ile ortaya konulmuştur. Buna göre etkili başvuru hakkı, sözleşmenin ulusal

[83] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 70.
[84] YZİHS madde 14-15.
[85] YZİHS madde 14/2-a.
[86] YZİHS madde 14/2-b.
[87] YZİHS madde 14/2-c.
[88] "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 13 Rehberi", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2532020135643ETKİLİ%20BAŞ-VURU%20HAKKI%20(13.MADDE)%20REHBERİ.pdf, s. 7. AİHM, Scordino v. İtalya, Başvuru No. 36813/97, 29 Mart 2006, §140.
[89] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 114.

hukukun bir parçası haline getirilmesi yükümlülüğü getirmemektedir.[90] Öngörülen hukuk yolunun hem uygulamada hem de hukuki olarak etkili olması gerekir ancak yargısal bir yol olması gerekmez. Burada önemli olan husus, karar veren makamın hukuken bağlayıcı karar verme yetkisine sahip olmasıdır.[91]

Sözleşme'deki hüküm, AİHS metni ve AİHM içtihatlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, burada etkili bir başvuru olanağının tahsis edilmesi için getirilen düzenlemenin daha detaylı olduğu söylenebilir. Şöyle ki; AİHS'te etkili başvuru yolunun varlığı, somut olay çerçevesinde içtihatlarla getirilen ilkelere göre belirlenirken; Sözleşme'de böyle bir yolun varlığının kabulü için şeffaflık, belgelendirme ve yeterli bilgilendirme olması gerektiği açıkça yer almaktadır.[92] Bunun dışında yine, AİHM içtihatlarına göre, taraf devletlerin ulusal hukuklarında yapay zekâ sistemlerinin sebep olduğu insan hakları ihlallerine ilişkin başvuru yapabilmelerini sağlayacak bir hukuki yol öngörmeleri ve ayrıca bu başvuruları inceleyip karara bağlayabilecek yetkili bir makam tahsis etmeleri gerektiği söylenebilir. Örneğin; devletler söz konusu itirazları inceleyebilecek bir kurum oluşturabilirler veya mevcut mahkemelerin yetkisini bu yönde genişleten hukuki bir düzenleme yapabilirler. Bu anlamda bir denetim mekanizması olarak "Yapay Zekâya Karşı İnsan Haklarının Korunması Kurulu" oluşturulabilir. Sonuç olarak böyle bir hükmün Sözleşme'de yer almasının temel sebebi, insan hakları ihlallerinde uluslararası makamların yetkilerinin ikincil nitelikte görülmesi ve öncelikli olarak sorunların iç hukukta çözülmesinin tercih edilmesidir.[93]

Sözleşme'nin Çözüm Yolları bölümünde yer alan başka bir madde usuli güvencelere ilişkindir. Bu maddede yukarıda ifade edilen yolların hukuken hayata geçirilebilmesi için yapılması gerekenlerden bahsedilmektedir. Tarafların, yapay zekâ kaynaklı faaliyetler sonucu hakları ihlal edilen kişilere "etkili usuli garantiler, güvenceler ve haklar" sağlaması gerekmektedir. İnsan hakları hukukunda usuli garantiler ve güvenceler, usuli yükümlülükler anlamına gelir. Bu yükümlülük, ihlalin önlenmesi ile ilgili değil; ihlal ortaya çıktıktan sonra soruşturulması ile ilgilidir ve etkili bir başvuru olanağının sağlanması ile yakından ilişkilidir.[94] Bu anlamda bireylerin yapay zekânın zararlı faaliyetlerine ilişkin olarak haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle

[90] "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 13 Rehberi", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2532020135643ETKİLİ%20BAŞVURU%20HAKKI%20(13.MADDE)%20REHBERİ.pdf, s. 8. AİHM, Smith ve Grady v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 33985/96 ve 33986/96, 27 Aralık 1999, §135.

[91] "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 13 Rehberi", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2532020135643ETKİLİ%20BAŞVURU%20HAKKI%20(13.MADDE)%20REHBERİ.pdf, s. 13.

[92] YZİHS, madde 14.

[93] Cemre Belçim Gölbaşı Uçar, "AİHM Kararlarının Bağlayıcılığı: Sözleşme'yi Aşan Bir Sonuç Olarak Objektif Etki", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 64 (2025): s. 714-715. AİHS sisteminin temel amaçlarından biri ulusal hukuk yollarını etkili kılarak Sözleşme kapsamındaki şikayetlerin Mahkeme'ye ulaşmadan çözüme kavuşmasının sağlanmasıdır. Bu konuyla ilgili olarak Interlaken, İzmir ve Brighton Bildirgeleri'nde özellikle vurgu yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: "Reforming the European Convention on Human Rights – Interlaken, Izmir, Brighton and beyond – A complation of instruments and texts relating to the ongoing reform of the ECHR (2014)", Erişim Tarihi: 04/08/2026, https://edoc.coe.int/en/conferences-on-the-future-of-the-european-court-of-human-rights/7308-reforming-the-european-convention-on-human-rights-interlaken-izmir-brighton-and-beyond-a-compilation-of-instruments-and-texts-relating-to-the-ongoing-reform-of-the-echr.html.

[94] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 70.

başvuru yaptıklarında, bu başvurunun incelenme ve karara bağlanma aşaması da adil olmalı ve hukuken süreç güvence altına alınmalıdır.

Hukuki telafi yollarından sonra Sözleşme'nin devamında, 5. Bölüm'de, "risklerin ve zararlı etkilerin değerlendirilmesi ve azaltılmasına" yönelik tedbirler sıralanmaktadır. Taraf devletlerin yukarıdaki bölümde detaylı olarak bahsedilen ilkeleri de dikkate alarak yapay zekâ kaynaklı faaliyetlerin sebep olabileceği riskleri hesaplaması ve buna göre önlem alması gerekmektedir.[95] Bunun için de belirli aralıklarla raporlar düzenlemeli, testler yapmalı ve hakları etkilenebilecek kişilerden görüş almalıdır.[96] Söz konusu gereklilikler yapay zekâ sistemlerinin teknik boyutuna ilişkindir. Bu konuyla ilgili olarak düzenlemeler getiren diğer uluslararası belgeler de dikkate alınarak asgari içeriği tespit edilebilir.

C. Taraflar Konferansı (Conference of the Parties)

Sözleşme'nin "Takip mekanizması ve iş birliği" başlıklı 7. Bölüm'ünde taraf devletlerin Sözleşme'ye uygun tedbirler alıp almadığını takip etmek üzere bir iş birliği mekanizması öngörülmüştür. Bu anlamda Sözleşme'nin orijinal metninde *"Conference of the Parties"* olarak ifade edilen "Taraflar Konferansı" bu iş birliğini sağlamakla görevlidir.[97]

Taraflar Konferansı, Sözleşme'nin taraf devletlerinin temsilcilerinden oluşur ve belli amaçlar doğrultusunda periyodik olarak tartışmalarda bulunmakla görevlidir.[98] Bu amaçlar; taraf devletlerin Sözleşme'ye koydukları çekinceleri incelemek, Sözleşme'nin etkili bir şekilde uygulanmasını kolaylaştırmak, Sözleşme'ye olası eklemeleri ve değişiklikleri değerlendirmek, Sözleşme'nin yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin konuları değerlendirmek ve tavsiye vermek, Sözleşme'nin uygulanmasıyla ilgili önemli yasal, politik ya da teknolojik gelişmeler hakkında bilgi alışverişini kolaylaştırmak, uyuşmazlıkların dostane çözümünü kolaylaştırmak ve uygulama konusunda halka açık oturumlar da dahil olmak üzere ilgili paydaşlarla iş birliğini kolaylaştırmaktır.[99]

Taraflar Konferansı'nın gerektiğinde tarafların ya da Bakanlar Komitesi'nin çoğunluğunun toplantı çağrısı üzerine Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından toplanacağı düzenlenmiştir.[100] Ayrıca Konferans, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden itibaren on iki ay içinde kendi usul kurallarını oy birliğiyle kabul eder.[101] Taraf devletlerin, Taraflar Konferansı'na periyodik aralıklarla rapor sunma yükümlülüğü vardır.[102] Sözleşme, en az üçü Avrupa Konseyi üyesi olan beş devlet tarafından onaylanmadığı için henüz yürürlüğe girmemiştir. Bu nedenle söz konusu aşamalar henüz gerçekleşmemiştir.

[95] YZİHS madde 16/1.
[96] YZİHS madde 16/2.
[97] YZİHS madde 23.
[98] YZİHS madde 23/1-2.
[99] YZİHS madde 23/2/a-f.
[100] YZİHS madde 23/3.
[101] YZİHS madde 23/4.
[102] YZİHS madde 24.

D. BİR DENETİM MEKANİZMASI OLARAK ULUSAL HUKUK

Sözleşme'nin taraf devletlerde uygulanmasını denetleyen mekanizmalardan ilki; devletlerin yükümlülükleri gereği inşa etmeleri gereken "insan haklarını koruyucu sistem" ve ikincisi ise; "Sözleşme'nin uygulanmasını denetleyen bir organ" olarak Taraflar Konferansı'dır. Bunlardan ilki, hakların ulusal hukukta korunmasını önceleyen bir yaklaşımın ürünüdür. İkincisi ise bu koruma sağlanamadığında ortaya çıkan Sözleşmesel bir denetim mekanizmasıdır.

Belirtilenler dışında başka bir denetim mekanizması olarak "taraf devletlerin ulusal hukuku" gösterilebilir. Sözleşme, hukuken bağlayıcı bir metin olarak, taraf devletlerin almakla yükümlü oldukları tedbirleri belirler; genel ve soyut kurallar içerir. Alınması gereken tedbirler ve diğer gerekliliklerin somut olarak nasıl ve hangi araçlarla hayata geçeceğini belirleyen ise taraf devletin kendisidir.[103] Bu durum uluslararası hukukun tamamlayıcılığı ve ikincillik ilkesinin bir sonucudur.[104]

Taraf devletlerin ulusal hukuku, bir uluslararası sözleşmeyi doğrudan uygulama imkanı veriyorsa sözleşme, ulusal hukukun bir parçası haline gelir. Örneğin; Avrupa Konseyi üyesi devletlerin bir kısmında (Hollanda, Fransa, İspanya gibi)[105] usulüne göre onaylanmış uluslararası insan hakları sözleşmeleri doğrudan iç hukukun bir parçası olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle ulusal mahkemelerce ilgili sözleşme hükümleri doğrudan somut olaya uygulanabilir. Böyle bir durumda, soyut sözleşme normunu somut olaya uygulayabilen mahkemeler aracılığı ile bir denetim ortaya çıkar.

Türkiye henüz YZİHS'e taraf değildir; ancak taraf olduğu bir senaryoda Anayasa madde 90/son devreye girecektir. Anayasa madde 90/son'a göre:

> "Usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."

Görüleceği üzere Anayasa'daki düzenlemeye göre, eğer temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir antlaşma mevcutsa ve bu antlaşmadaki hüküm ile kanun farklı düzenlemeler içeriyorsa; mahkeme önüne gelen somut olayda, uygulanacak hukuk belirlenirken milletlerarası antlaşma hükümlerinin esas alınması gerekmektedir. YZHİS de konusu gereği insan haklarını koruyan bir antlaşma olduğu için kanunlarla çatışması halinde öncelikli olarak uygulanacaktır. Böyle bir durumda ulusal hukukun kendisi ve yetkili makamları da Sözleşme'nin bir denetim mekanizması haline gelmiş olur. Hatta Anayasa metninden anlaşılacağı üzere, ilgili hüküm yalnızca

[103] AİHS sistemi için de aynı durum geçerlidir. AİHM kararları kural olarak tespit edicidir ve Mahkeme, taraf devletlerin yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için iç hukuk sistemlerinde kullanacakları araçların seçimini devletlerin kendisine bırakır. Gölbaşı Uçar, AİHM Kararlarının Bağlayıcılığı: Sözleşme'yi Aşan Bir Sonuç Olarak Objektif Etki, s. 707. AİHM, Marckx v. Belçika, Başvuru No. 6833/74, 13 Haziran 1979, §58.

[104] Paolo G. Carozza, "Subsidiarity as a Structual Principle of Human Rights Law", Scholarly Works, Paper 564 (2003): s. 62 vd.

[105] Hollanda Anayasası madde 93-94, Fransa Anayasası madde 55, İspanya Anayasası madde 96.

mahkemelere yönelik değildir. Bu anlamda madde 90/son gereği yerine göre bir memur da işlem yaparken Sözleşme'yi doğrudan uygulama imkanı bulabilir.

IV. YAPAY ZEKÂ KAYNAKLI HAK ÇATIŞMALARI: THEMIS'IN TERAZİSİNDE YAPAY ZEKÂ

Sözleşme'de öngörülen denetim mekanizmasının insan hakları hukuku bakımından değerlendirilmesinde ele alınması gereken bir diğer konu, yapay zekâ kaynaklı hak çatışmalarının nasıl çözüleceği meselesidir. Sözleşme'ye ilişkin raporlarda ve kuruluş metinlerinde de ifade edildiği üzere, yapay zekâ sistemlerinin kullanılmasında bireysel ya da kamusal bir yarar söz konusudur.[106] Yapay zekâ kullanılmasından kaynaklı bu bireysel veya kamusal menfaatlerin diğer bireysel veya kamusal menfaatler ile çatışması söz konusu olduğunda bu durum "hakların çatışması" olarak adlandırılır.

Hakların çatışması, iki farklı şekilde ortaya çıkabilir. Bir insan hakkının kullanılması, yapay zekâ kaynaklı ise ve bir kamusal menfaat ile çatışıyorsa, burada ortaya çıkan çatışma, "geniş anlamda (*lato sensu*) insan hakları çatışmaları" olarak adlandırılan kategoriye girer.[107] Eğer karşısında bir insan hakkının kullanılması söz konusu ise "dar anlamda (*stricto sensu*) insan hakları çatışmaları" gündeme gelir.[108]

Yapay zekâ faaliyetleri sebebiyle insan hakları konusunda bir çatışma ortaya çıktığında bu çatışma neticesinde doğan uyuşmazlıklar, Sözleşme'ye göre alınan bir tedbir olarak kurulan bir denetim mekanizması, halihazırda var olan ulusal mahkemeler veya Anayasa Mahkemesi önünde incelenebilir. Burada yetkili makamlar tarafından inceleme yapılırken aslında iki hak arasındaki çatışmanın ele alınması söz konusudur. Örneğin yapay zekâyı kullanan ve ondan faydalanan, bu eylemi sonucu birtakım bilgilere erişmektedir. Bilgiye ulaşmak, AİHS madde 10/1'de düzenlendiği üzere ifade hürriyeti kapsamında korunan bir değerdir.[109] Böyle bir durumda yapay zekâdan faydalanan kişilerin ifade hürriyetleri gündeme gelir. Başka bir durumda örneğin yapay zekâ kullanımında başkasına ait fikirler ve eserler orijinal bir fikir veya esermiş gibi sunulabilir. Bu durum, yapay zekâ sistemleri kullanılarak fikri mülkiyet hukuku kurallarının ihlal edilmesini gündeme getirebilir. Nitekim hak sahiplerinden izin almadan, telif ücreti

[106] YZHİS'nin Açıklayıcı Raporu'nda da ifade edildiği üzere: *"Sözleşme'yi hazırlayanlar yapay zekâ sistemlerinin insan haklarını, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü korumak ve geliştirmek için benzeri görülmemiş imkanlar sunduğunu vurgulamak istemişlerdir. Bununla birlikte, yapay zekânın yaşam döngüsü içerisindeki belirli faaliyetlerden doğan ciddi riskler ve tehlikeler bulunduğunu da kabul etmek istemişlerdir."* Avrupa Konseyi Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Hakkında Çerçeve Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu, s. 3. (Çeviren: Yazar)

[107] Zeynep Hazar, İnsan Hakları Çatışmalarının Dengelenmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması, Adalet Yayınevi: Ankara, 2021, s. 19.

[108] Hazar, İnsan Hakları Çatışmalarının Dengelenmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması, s. 19. Burada belirtmek gerekir ki, yapay zekâ sistemlerinin faaliyetleri sonucu her hakkın doğası gereği ihlal edilmesi mümkün olmayabilir. Bu hakların tespiti yapay zekânın ve buna bağlı olarak teknolojik gelişmelerin hukuktaki etkisiyle ilgili detaylı bir analiz gerektirdiğinden araştırmanın amacını aşmaktadır. Ancak bu araştırmada doğası gereği ihlal edilemeyecek hakların olabilme ihtimalinin göz önünde bulundurulması, yapay zekânın insan haklarını ihlal edip etmediğinin tespitinde dikkate alınması gereken birçok konu olduğunu gösterir. Yapay zekânın faaliyetinden etkilenen kişinin, bağlamın ve somut olayın özelliklerine göre sonuç farklılaşmaktadır.

[109] Dominika Bychawska-Siniraska, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması – Uygulamacılar İçin El Kitabı, Avrupa Konseyi, 2018, s. 15-18.

ödenmeden vb. gereklilikler yerine getirilmeden korunan eserlerden yararlanılması söz konusu olabilir.[110]

Yapay zekâ sistemlerinin aynı zamanda bir şirket olmasından kaynaklı olarak doğan başka sonuçlar da vardır. İlk olarak; bu şirketin malikleri ve üretilen bir eser söz konusudur. Bu eser de fikri mülkiyet kapsamında korunan bir değerdir. Bu değerle ilgili olarak bir şirket yapay zekâ sistemi kurduğunda ve bu sistemin kullanımına kısıt getirildiğinde veya yasaklandığında yine ifade hürriyetinin ihlali gündeme gelebilir.[111] İkinci olarak; bilgiye ulaşmak isteyen bir birey açısından yapay zekâ elverişli bir yol olarak tercih edilebilir. Kısıtlama veya yasaklama sonucu yapay zekâyı kullanmak isteyen bireyin bilgiye ulaşma hakkının ihlal edilmesi söz konusu olabilir. Kişinin bilgiye ulaşma hakkı ihlal edilirse bu hakkın ifade hürriyeti kapsamında korunmasından kaynaklı olarak ifade hürriyetleri de ihlal edilmiş olur.

Söz konusu hak çatışmaları yetkili makamlar önünde dengeleme kurularak çözülecektir. Bu denge kurulurken ve yapay zekâ faaliyetleri sınırlandırılırken cevaplanması gereken temelde iki soru vardır. Bunlar: "Bu dengeleme ve sınırlama mekanizması kurulurken hangi kaynaklar esas alınacaktır?" ve "Ortaya çıkan çatışmalar nasıl çözümlenecektir?" sorularıdır.[112]

İlk sorudan başlamak gerekirse, dengeleme mekanizması kurulurken esas alınacak ilk kaynak, araştırmada analiz edilen Sözleşme'dir. Sözleşme'de yer alan ve yukarıda detaylı olarak bahsedilen temel ilkeler yapay zekâ faaliyetlerine getirilmesi gereken sınırlamanın konusuna ve kapsamına ilişkin olarak yol gösterir. Bu anlamda insan onuruna ve bireysel özerkliğe saygılı, şeffaf, eşitlikçi, özel hayatı ve kişisel verileri koruyan tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Sözleşme'nin Başlangıç kısmında işaret edildiği üzere, Sözleşme'nin yorumlanmasında ve uygulanmasında uluslararası hukukta kabul edilmiş insan hakları sözleşmeleri de birer kaynaktır. Bu anlamda eğer söz konusu sözleşmeler için öngörülmüş bir denetim mekanizması varsa bu mekanizmanın ortaya koyduğu ilkelerin de dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin AİHS'nin denetim mekanizması olan AİHM'nin kişisel verilerin korunması konusunda geliştirdiği içtihatların hak ihlalinin tespitinde göz önünde bulundurulması gerekecektir.

Cevaplanması gereken ikinci soru ortaya çıkan çatışmaların nasıl çözümleneceğine ilişkindir. İki hak birbiriyle çatıştığı zaman nasıl bir çözümün formüle edilmesi gerektiği konusunda doktrinde birçok farklı görüş mevcuttur.[113] Bu görüşlerin incelenmesi araştırmanın

[110] Yapay zekâ tarafından üretilen eserlerin telif sorunu vb. konularda detaylı bilgi için bkz: Muhammet Emir Çelik, "Yapay Zeka Ürünlerinin ve Sahiplik İkileminin Fikri Mülkiyet Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 71/2 (2022): s. 581-620. Fikri mülkiyet hukuku, öznesi, yaratıcısı, insan üzerine kurularak inşa edilmiş bir hukuk alanıdır. Bu anlamda yapay zekâ kaynaklı bir eser söz konusu olduğunda bu alanın da bir dönüşüme ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Bkz: Devashree Awasthy, Aarzoo Bishnoi ve Ritu Meena, "AI and Intellectual Property Law: Challenges and Opportunities in Digital Age", International Conference on Intelligent & Innovative Practices in Engineering & Management (IIPEM), (2024): s. 1-6.

[111] Bu konudaki tartışmalar için bkz: Tülay Gökdemir Tamer, "Üretken (Yaratıcı) Yapay Zeka Aracılığıyla Meydana Getirilen Bilgisayar Programlarında Hak Sahipliğinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 31/1 (2025): s. 996 vd.

[112] Hazar, İnsan Hakları Çatışmalarının Dengelenmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması, s. 70-78.

[113] Hazar, İnsan Hakları Çatışmalarının Dengelenmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması, s. 46-52. Bkz: Serkan Gülfidan, Yaşam Hakkı Bakımından Devletin Pozitif Yükümlülükleri – Robert Alexy'nin İlkeler Teorisi Çerçevesinde Bir İnceleme-, Yetkin Yayınları: Ankara, 2021, s. 106-123.

amacını aşacağından, AİHM uygulanmasının ortaya konulması tercih edilmiştir. Zira her ne kadar Sözleşme Avrupa Konseyi üyesi olmayan devletlerin imzasına açıksa da Sözleşme'nin yürürlüğü AİHM içtihatlarını dikkate almayı gerektirmektedir. Bu nedenle öncelikle dengelemenin ne anlama geldiği kısaca açıklanacak, ardından AİHM sisteminde dengelemenin sağlanma yöntemi olan üç aşamalı teste değinilecektir.

Dengeleme (*balancing*); iki farklı hak veya bir hak ile menfaat çatıştığı zaman öncelik verilecek olanı tespit etmeye yönelik bir araçtır. Bu anlamda hakların kategorize edilmesi ve kapsamının belirlenmesiyle dengeleme sağlanabileceği gibi her somut olay özelinde bir değerlendirme yapılarak da bu tespite ulaşılabilir.[114]

Dengeleme, AİHM sisteminde "adil bir dengenin sağlanması" (*to strike a fair balance*) olarak karşımıza çıkar.[115] Bu anlamda haklar arasındaki adil denge, orantılılık ile sağlanır. Orantılılık ilkesi, devletin insan haklarını sınırlandırırken amacına ulaşmada en az sınırlayıcı olanı seçmesini ifade eder.[116] Eğer daha az sınırlayıcı bir yöntem mevcutken devlet sınırlandırmada daha kısıtlayıcı olanı tercih ediyorsa orantılılık ilkesinin ihlali söz konusudur.

Orantılılık ilkesi AİHM uygulamasında "üç aşamalı test" ile somutlaşmıştır. Mahkeme, önüne gelen hak ihlali iddialarını incelerken "üç aşamalı test" yöntemini kullanarak karar verir. Bu anlamda değerlendirme aşamasında üç soru sorar ve bu soruların cevaplarını arar. Bunlar: "Müdahale yasayla mı öngörülmüştür?", "Müdahale maddede belirtilen meşru amaçlardan biri izlenerek mi yapılmıştır?" ve "Müdahale demokratik bir toplumda gerekli miydi?" sorularıdır.[117] Bu sorulara sırasıyla cevap verilmesi, eğer ilk sıradakinin cevabı "hayır" ise diğer soruya geçilmeden ihlal kararı verilmesi gerekmektedir.[118]

İlk sorunun amacı yasallık ilkesini korumaktır. Burada müdahalenin ulusal hukuktaki yasal dayanağı aranır ve "yasa" kavramı özerk olarak yorumlanır. İkinci soru meşru amacı sorgular ve madde metninde sayılan amaç aranarak daha çok şekli bir denetim yapılır. Üçüncü soru ise demokratik toplumdaki gerekliliğin ortaya konulmasını gerektirir. Burada "gereklilik", insan haklarına yapılan müdahalenin zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılaması (*pressing social need*) ve izlenen meşru amaçla orantılı (*proportional*) olması anlamına gelir.[119] Gerekliliğin

[114] İlkine "kategorik (tanımsal) dengeleme", ikincisine ise "*ad hoc* dengeleme" denilir. Hazar, İnsan Hakları Çatışmalarının Dengelenmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması, s. 72, 76.

[115] Hazar, İnsan Hakları Çatışmalarının Dengelenmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması, s. 171. Bkz: AİHM, López Ribalda ve diğerleri v. İspanya, Başvuru No. 1874/13 ve 8567/13, 17 Ekim 2019, §80, 118. AİHM, L.B. v. Macaristan, Başvuru No. 36345/16, 9 Mart 2013, §138. AİHM, Üner v. Hollanda, Başvuru No. 46410/99, 18 Ekim 2006, §43, 44.

[116] Hazar, İnsan Hakları Çatışmalarının Dengelenmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması, s. 91.

[117] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 156-157.

[118] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 157.

[119] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 168. Mehmet Alp Didinmez, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Üç Aşamalı Testi", Kırıkkale Hukuk Mecmuası, 1/1 (2021): s. 159. Maximilian Von Grafenstein, "The function of the principle of purpose limitation in light of Article 8 ECHR and further fundamental rights", The Principle of Purpose Limitation in Data Protection Laws, Nomos Verlagsgesellschaft mbh, (2018), s. 135. Bkz: AİHM, Yumak ve Sadak v. Türkiye, Başvuru No. 10226/03, 8 Temmuz 2008, §108, 118. AİHM, Janowski v. Polonya, Başvuru No. 25716/94, 21 Ocak 1999, §30, 31. AİHM, Pentikäinen v. Finlandiya, Başvuru No. 11882/10, 20 Ekim 2015, §87.

sağlanması; çatışan haklar veya hak ve menfaat arasında adil dengenin sağlanması demektir.[120] Burada Mahkeme tarafından aranan yalnızca maddede belirtilen meşru amacın varlığı değildir; ayrıca bir hak sınırlanırken veya kullanılması tamamen imkansız hale getirilirken hukuk sisteminde demokratik toplumun ilkelerine uygun olarak adaletin sağlanıp sağlanmadığının da tespit edilmesidir.[121]

Henüz AİHM'nin yapay zekâ ile ilgili olarak bir içtihat geliştirmesini sağlayacak kadar bireysel başvuru yapılmamıştır. Bu nedenle dengeleme konusunda yol gösterecek içtihatlar haricinde yapay zekâyla ilgili geliştirilmiş ilkelerden bahsedilemez. Ancak bu durum AİHM'nin yaklaşımının tamamen tahmin edilemez olduğu anlamına gelmemektedir. Mahkeme, AİHS'te güvence alınan hakların kapsamını belirlerken daraltıcı davranmaz, aksine AİHS'nin yaşayan bir belge (*a living instrument*) olmasına atıf yaparak hakların kapsamını genişletici bir biçimde yorumlar.[122] Bu anlamda ilk defa önüne gelen konular hakkında da çoğunlukla içtihatlarıyla uyumlu bir şekilde karar verir ve bu şekilde hakların kapsamını da genişletmiş olur. Örneğin; bu konuyla ilgili olarak Glukhin v. Rusya kararından bahsedilebilir.

Glukhin v. Rusya başvurusu, yüz tanıma özellikli CCTV kameralarının kurulması ve bunlar vasıtasıyla kişilerin görüntülerinin tespit edilerek haklarında hukuki işlem başlatılmasının AİHS madde 8 (Özel ve aile hayatına saygı hakkı) ve madde 10 (İfade özgürlüğü) kapsamında ihlal oluşturup oluşturmadığıyla ilgilidir.[123] Somut olayda başvurucu, hakkında yürütülen ceza yargılaması kamuoyunda tepkiyle karşılanan bir siyasi aktivistin insan boyutunda kartondan bir figürünü taşıyarak metroya binmiştir. Bu kartondan figürün üzerinde yer alan pankarttaki ifade Türkçe'ye şu şekilde çevrilebilir: *"Benimle dalga geçiyor olmalısınız. Ben Konstantin Kotov. Barışçıl protestolar nedeniyle 212.1. madde uyarınca beş yıla kadar hapis cezasıyla karşı karşıyayım."*[124] Polis tarafından yürütülen internetin izlenmesi faaliyetleri sonucu adamın metrodaki görüntüsü ortaya çıkmış ve yüz tanıma özellikli CCTV kameraları aracılığıyla kim olduğu tespit edilerek polis karakoluna götürülmüştür.[125] Sonrasında hakkında Rus ulusal hukukunun kabahatlere ilişkin normlarına aykırılıktan işlem başlatılmıştır.[126]

Mahkeme söz konusu başvuruda başvurucunun kişisel verilerinin işlenmesinin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını değerlendirirken öncelikle kişinin hakkına yönelik

[120] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, s. 175. Gülfidan, s. 123-135. AİHM, Goodwin v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 17488/90, 27 Mart 1996, §40. AİHM, Ships Waste Oil Collector B.V. ve diğerleri v. Hollanda, Başvuru No. 2799/16 vd., 1 Nisan 2025, §151-161. AİHM, Grzelak v. Polonya, Başvuru No. 7710/02, 15 Haziran 2010, §89, 100.

[121] Eva Brems, "Conflicting Human Rights: An Exploration in the Context of of the Right to a Fair Trial in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms", Human Rights Quaterly, 27/1 (2005): s. 303. George Letsas, "Two Concepts of the Margin of Appreciation", Oxford Journal of Legal Studies, 26/4 (2006): s. 713.

[122] Salihpaşaoğlu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller, s. 149-151. Abdurrahman Saygılı, "Yaşam Hakkı Üzerine Düşünceler", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10/2 (2019): s. 540. AİHM, Tyrer v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 5856/72, 25 Nisan 1978, §31.

[123] AİHM, Glukhin v. Rusya, Başvuru No. 11519/20, 4 Ekim 2023.

[124] AİHM, Glukhin v. Rusya, Başvuru No. 11519/20, 4 Ekim 2023, §7.

[125] AİHM, Glukhin v. Rusya, Başvuru No. 11519/20, 4 Ekim 2023, §12.

[126] AİHM, Glukhin v. Rusya, Başvuru No. 11519/20, 4 Ekim 2023, §13.

fiili müdahalenin düzeyini incelemiştir.[127] Somut olayda polis, başvurucuya ait dijital görüntüleri toplamış ve saklamıştır. Sonrasında bunları yüz tanıma teknolojisinden yararlanarak başvurucunun biyometrik kişisel verilerini çıkarmak ve işlemek için kullanmıştır. Mahkeme'nin görüşüne göre teknolojinin bu şekilde kullanımı son derece müdahaleci niteliktedir. Bu nedenle bunların demokratik bir toplumda gerekli sayılabilmesi için taraf devletlerin yüksek düzeyde bir gerekçe göstermesi gerekmektedir. Canlı yüz tanıma teknolojisinin kullanılması bakımından da en yüksek düzeyde gerekliliğin aranması gerekmektedir.[128] Mahkeme'ye göre somut olayın özellikleri ve başvurucu hakkındaki suçun ağırlığı ve niteliği de birlikte değerlendirildiğinde, canlı yüz tanıma teknolojisinin kullanılması zorunlu bir toplumsal ihtiyaca karşılık gelmemektedir.[129]

Görüleceği üzere başvuruda, kamusal makamlar tarafından yapay zekâ sistemlerinin bir türü olan yüz tanıma teknolojisinin kullanılması söz konusudur. Burada dengelemenin bir tarafında devletin kamu güvenliğini, düzenin korunmasındaki ve suç işlenmesinin önlenmesindeki kamusal menfaati; diğer tarafında ise barışçıl gösteri hakkını kullanan bir kişinin kişisel verileri ihlal edilmek suretiyle yakalanması ve buna bağlı olarak ifade özgürlüğü ve özel hayata saygı hakkı mevcuttur. Mahkeme burada hakların çatışmasını incelerken müdahalenin orantılılığını incelemiş ve somut olay özelinde suçun niteliği de dikkate alındığında hakka müdahalede sınırın aşıldığını tespit etmiştir.

Sözleşme ile yapay zekâyla ilişkili olarak korunması gerekli görülen değerler, insan hakları başta olmak üzere ayrıca demokrasi ve hukukun üstünlüğüdür. Bu kavramlara insan haklarının yanında yer verilmesinin bir nedeni de hak çatışmalarının çözümünde dikkate alınmalarını sağlamaktır. Bu anlamda yapay zekâ kullanımından kaynaklı olarak hak çatışmaları gündeme geldiğinde üç aşamalı test uygulanacak ve son aşamaya gelindiğinde demokratik toplum değerleri ve hukukun üstünlüğü ilkesi de göz önünde bulundurulacaktır. Sözleşme'nin isminde bu terimlere yer verilmemiş olsaydı da yine bu terimler ve taşıdıkları anlamlar insan hakları hukukunun inşa ettiği sistem gereği dikkate alınacaktı. Ancak Sözleşme'de demokrasi ve hukukun üstünlüğünün bir kez daha tekrarlanması göstermektedir ki; insan haklarının korunmasında kurulan sistemin belirli bir formülasyonu mevcuttur. Bu formülasyonun var olması, yapay zekânın doğası gereği kötü bir şey olması ve insan haklarının doğası gereği sürekli üstün gelen bir değer olması anlamına gelmez. Böyle bir kabulde orantılılık testinin yapılması da gerekli olmazdı. Bu anlamda yapay zekâ kaynaklı bir hak çatışması gündeme geldiğinde diğer hak çatışmalarında olduğu gibi orantılılık testi yapılmalı, çatışan haklar veya menfaat ile hak arasında adil bir denge sağlanmalıdır.

SONUÇ

Teknolojik gelişmelerin yanında hukukun geride kalması olağan bir sonuçtur. Çünkü hukuk çoğu zaman sorunlara cevap vererek ilerler. Yapay zekâ konusundaki durum da böyledir; hızla gelişen ve yayılan bir teknolojik sistem olarak yapay zekânın zararlı faaliyetleri henüz aynı

[127] AİHM, Glukhin v. Rusya, Başvuru No. 11519/20, 4 Ekim 2023, §86.
[128] AİHM, Glukhin v. Rusya, Başvuru No. 11519/20, 4 Ekim 2023, §86.
[129] AİHM, Glukhin v. Rusya, Başvuru No. 11519/20, 4 Ekim 2023, §87-89.

hızda tespit edilemeyebilir. Ancak mevcut hukuk sistemleri gelebilecek tehlikelerin farkında olarak önlem alma yolunda ilerlemektedir. Bunlardan önemli biri de hiç kuşkusuz araştırmada incelenen Yapay Zekâ ve İnsan Hakları Sözleşmesi'dir.

Yapay zekâ sistemlerinin faaliyetlerinden kaynaklı olarak bir insan hakkının ihlal edildiği iddiası Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önüne geldiği zaman artık ihlal konusunda karar verilirken ilgili hukukun tespit edildiği kısımda YZİHS'nin de yer alması gerekmektedir. Bu şekilde AİHS'te yer alan hakların kapsamının genişletilmesi mümkündür. Hakların koruduğu değerler ve yapay zekâ faaliyetleri arasında bir ilişki kurularak ve YZİHS'teki yükümlülükler dikkate alınarak Mahkeme'nin bir karar vermesi gerekmektedir. Yoksa araştırmada incelenen Sözleşme'nin yalnızca kendisi, insan haklarını koruma konusunda yeterli değildir ve bu amaçla da düzenlenmemiştir. Sözleşme'nin amacı, var olan insan hakları koruma mekanizmalarında yapay zekâ kaynaklı ihlaller konusunda bir standart yakalamaktır.

YZİHS, yapay zekânın olası tehlikeli faaliyetlerine karşı insan haklarını ve onunla bağlantılı olarak demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumayı amaçlamaktadır. Sözleşme'nin konusunu insan haklarının oluşturması nedeniyle bu konuda devletlerin pozitif yükümlülüklerinin belirlenmesinde AİHS ve AİHM içtihatları özellikle yol göstericidir. Ancak Sözleşme, Avrupa Konseyi bünyesinde üretilen bir belge olsa da Konsey üyesi olmayan ülkelerin de imzasına açık olacak şekilde kabul edilmiştir. Bu anlamda yapay zekâya karşı insan haklarının korunmasında dünya genelinde bir standardı yakalamayı hedeflediği söylenebilir.

Türkiye'nin de halihazırda imzalamadığı Sözleşme, henüz yaygın bir şekilde devletlerce kabul edilmemiştir. Ancak zaman içerisinde Sözleşme'ye taraf devlet sayısının artmasıyla yapay zekâ sistemlerinin kullanılmasından kaynaklanan insan hakları ihlallerinin tespitinde esas alınacak ölçütlere ilişkin bir içtihadın oluşması muhtemeldir.

KAYNAKÇA

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşme'sinin 14. Maddesi ve Sözleşme'ye Ek 12 No.lu Protokol'ün 1. Maddesine İlişkin Rehber". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_14_art_1_protocol_12_tur.

Avrupa Konseyi. "Avrupa Konseyi Yapay Zekâ ve İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Hakkında Çerçeve Sözleşme". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://rm.coe.int/ai-convention-brochure-tr/1680b2c574.

Awad, Bassem. "Artificial Intelligence Generated Inventions and the Quest for a Normative Framework". *Intellectual Property Futures.* Ed., Graham J. Reynolds, Alexandra Mogyoros ve Teshager W. Dagne. University of Ottawa Press, 2025: s. 127-150.

Awasthy, Devashree, Aarzoo Bishnoi ve Ritu Meena. "AI and Intellectual Property Law: Challenges and Opportunities in Digital Age". *International Conference on Intelligent & Innovative Practices in Engineering & Management (IIPEM).* 2024: s. 1-6.

Aybay, Rona ve Demirhan Burak Çelik. *İnsan Hakları Hukuku*. İstanbul: Der Yayınları, 5. Baskı, 2022.

Aybay, Rona. *İnsan Hakları Seçilmiş Makaleler*. İstanbul: Pencere Yayınları, 2010.

Baydemir, Elif. "Türk İdari Teşkilatında Yapay Zeka Alanında Düzenleyici ve Denetleyici Kurum İhtiyacı". *Kırıkkale Hukuk Mecmuası.* 4/2 (2024): s. 869-900.

Belik, Mahmut. "Milletlerarası Andlaşmaların Yorumu". *Public and Private International Law Bulletin*. 1/1 (1981): s. 1-30.

Bilge, Suat,."Milletlerarası Andlaşmaların Uygulanması". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 24/4 (1969): s. 17-55.

Bolayır, Mehmet Anıl. "Yapay Zekâ, İnsan Hakları ve İnsan Haklarının Korunması Açısından Yapay Zekanın Denetimi". *TİDE Academia Research*. 5 (2023): s. 117-145.

Bozkurt Gümrükçüoğlu, Yeliz ve Gülnihal Ahter Yakacak. "Yapay Zekânın İşe Alım Süreçlerinde Kullanımı ve Algoritmik Ayrımcılık". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 72/4 (2023): s. 1701-1757.

Brems, Eva. "Conflicting Human Rights: An Exploration in the Context of the Right to a Fair Trial in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms". *Human Rights Quarterly.* 27/1 (2005): s. 294-326.

Bychawska-Siniarska, Dominika. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında İfade Özgürlüğünün Korunması – Uygulamacılar İçin El Kitabı.* Avrupa Konseyi Yayınları, 2018.

Carozza, Paolo G.."Subsidiarity as a Structual Principle of International Human Rights Law", *Scholarly Works.* Paper 564 (2003): s. 38-79.

Cataleta, Maria Stefania. "Humane Artificial Intelligence: The Fragility of Human Rights Facing AI". *East West-Center.* 2020.

Centre for International Governance Innovation. "Framework Convention on Global AI Challenges, CIGI Discussion Paper, Canada, 25 June 2024". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.cigionline.org/publications/framework-convention-on-global-ai-challenges/.

Coşkun, Vahap. *İnsan Hakları: Liberal Açıdan Bir Tahlil.* Ankara: Liberte Yayınları, 3. Baskı, 2024.

Council of Europe. "CAHAI-Ad hoc Committee on Artificial Intelligence". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cahai.

Council of Europe. "Chart of signatures and ratifications of Treaty 177". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=177.

Council of Europe. "Committee on Artificial Intelligence (CAI)". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/cai.

Council of Europe. "Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://rm.coe.int/ai-convention-brochure/1680afaeba.

Council of Europe. "Details of Treaty No.225". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=225.

Council of Europe. "Explanatory Report to the Protocol No. 12 to the Convention fort he Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://rm.coe.int/16800cce48.

Council of Europe. "Gender Equality Strategy 2024-2029". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://isotita.gr/wp-content/uploads/2024/06/Council-of-Europe-Gender-Equality-Strategy-2024-2029.pdf.

Council of Europe. "Reforming the European Convention on Human Rights – Interlaken, Izmir, Brighton and beyond – A complation of instruments and texts relating to the ongoing reform of the ECHR (2014)". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://edoc.coe.int/en/conferences-on-the-future-of-the-european-court-of-human-rights/7308-reforming-the-european-convention-on-human-rights-interlaken-izmir-brighton-and-beyond-a-compilation-of-instruments-and-texts-relating-to-the-ongoing-reform-of-the-echr.html.

Council of Europe. "The Framework Convention on Artificial Intelligence". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence.

Çakmak, U. Ramazan. "İkincillik İlkesi Çerçevesinde Türkiye'de İnsan Hakları Tazminat Komisyonu". *Terazi Hukuk Dergisi.* 16/177 (2021): s. 882-890.

Çelik, Muhammet Emir. "Yapay Zekâ Ürünlerinin ve Sahiplik İkileminin Fikri Mülkiyet Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 71/2 (2022): s. 581-620.

Çoban, Aslıhan. "Yapay Zekâ Sistemleri Bakımından Ürün Sorumluluğuna Uygulanacak Hukuk". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2025.

Dahl, Robert A.. *Demokrasi ve Eleştirileri*. Çev. Levent Köker. Ankara: Yetkin Basımevi, 1993.

Dahl, Robert A.. *On Democracy.* Connecticut: Yale University Press, 2015.

Didinmez, Mehmet Alp. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Üç Aşamalı Testi". *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*. 1/1 (2021): s. 149-174.

Dinç, Güliz/Özge Öz Döm. "Human Rights in the Artificial Intelligence Era: Opportunities and Pitfalls". *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 16/1 (2026): s. 142-171.

Doğan, İlyas. "İnsan Hakları Hukukunun Temel Kavramları". *İnsan Hakları Hukuku*. Ed., İlyas Doğan. Ankara: Astana Yayınları, 2022, s. 49-89.

Donnelly, Jack. "The Relative Universality of Human Rights". *Human Rights Quarterly*. 29/2 (2007):, s. 281-306.

Douzinas, Costas. *İnsan Hakları ve İmparatorluk.* Çev. Kasım Akbaş ve Rabia Sağlam. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.

Douzinas, Costas. *İnsan Haklarının Sonu.* Çev. Kasım Akbaş ve Umre Deniz Tuna. Ankara: Dipnot Yayınları, 2018.

Engelke, Peter. *AI, Society, and Governance: An Introduction.* Washington: Atlantic Council, 2020.

Erdoğan, Mustafa. *İnsan Hakları.* Ankara: Orion Kitabevi, 2007.

Erdoğan, Oğuzhan. "Kamu Kurumlarının Karar Alma Süreçlerinde Yapay Zekâ Tabanlı Çözüm Stratejileri: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun Kararlarının ChatGPT ile Analizi". *Yasama Dergisi.* 50 (2025): s. 75-104.

Ergül, Ergin. *Avrupa Yapay Zekâ Hukuku.* Ankara: Adalet Yayınevi, 2025.

Etkiniz AB Programı. "Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) Yargı Sistemlerinde ve Çevrelerinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Etik Şart". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://etkiniz.eu/wp-content/uploads/2022/10/Avrupa-Adaletin-Etkinliği-Komisyonu-CEPEJ-1.pdf.

Euractiv. "EU's AI ambitions at risk as US pushes to water down international treaty". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.euractiv.com/news/eus-ai-ambitions-at-risk-as-us-push-to-water-down-international-treaty/.

European Council on Foreign Relations. "Machine Politics: Europe and the AI Revolution". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://ecfr.eu/publication/machine_politics_europe_and_the_ai_revolution/

European Council Treaty Office. "Chart of signatures and ratifications of Treaty 225". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=225.

European Council. "Terms of reference of the Committee on Artificial Intelligence (CAI)". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://rm.coe.int/terms-of-reference-of-the-committee-on-artificial-intelligence-cai-/1680ade00f.

European Court of Human Rights. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur.

European Court of Human Rights. "Başvuru formunun doldurulmasına ilişkin açıklamalar (TUR-2022/1)". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Application_Notes_TUR.

European Parliament. "Interplay between the AI Act and the EU digital legislative framework". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/778575/ECTI_STU(2025)778575_EN.pdf.

European Union Agency For Fundamental Rights. *Bias in Algorithms – Artificial Intelligence and Discrimination.* Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.

Gemalmaz, Mehmet Semih. *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş Cilt 1*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 8. Baskı, 2012.

Gökdemir Tamer, Tülay. "Üretken (Yaratıcı) Yapay Zekâ Aracılığıyla Meydana Getirilen Bilgisayar Programlarında Hak Sahipliğinin Değerlendirilmesi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 31/1 (2025): s. 990-1011.

Gölbaşı Uçar, Cemre Belçim. "AİHM Kararlarının Bağlayıcılığı: Sözleşme'yi Aşan Bir Sonuç Olarak Objektif Etki". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 64 (2025): s. 699-734.

Gözübüyük, A. Şeref, Feyyaz Gölcüklü ve Abdurrahman Saygılı. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması.* Ankara: Turhan Kitabevi, 12. Baskı, 2019.

Grafenstein, Maximilian Von. "The function of the principle of purpose limitation in light of Article 8 ECFR and further fundamental rights". *The Principle of Purpose Limitation in Data Protection Laws*. Nomos Verlagsgesellschaft mbH. (2018): s. 109-596.

Gülfidan, Serkan. *Yaşam Hakkı Bakımından Devletin Pozitif Yükümlülükleri -Robert Alexy'nin İlkeler Teorisi Çerçevesinde Bir İnceleme-*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.

Habertürk. "Ceza infaz kurumlarına akıllı teknoloji entegrasyonu". Erişim Tarihi: 23/10/2026. https://www.haberturk.com/ekonomi/ceza-infaz-kurumlarina-akilli-teknoloji-entegrasyonu-3895978.

Harris, David, Michael O'Boyle, Ed Bates ve Carla Buckley. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*. Çev: Ulaş Karan ve Mehveş Bingöllü Kılcı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Güncelleştirilmiş 4. Baskı, 2021.

Hazar, Zeynep. *İnsan Hakları Çatışmalarının Dengelenmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması.* Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.

İnsan Haklar Dairesi Başkanlığı. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 13 Rehberi". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2532020135643ETKİLİ%20BAŞVURU%20HAKKI%20(13.MADDE)%20REHBERİ.pdf.

İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 Rehberi". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://inhak.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/aihs-madde-rehberleri29042020055805.

İstanbul Barosu. "Avrupa Konseyi Yapay Zekâ, İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.istanbulbarosu.org.tr/yayinlar/avrupa-konseyi-yapay-zeka-insan-haklari-demokrasi-ve-hukukun-ustunlugu-cerceve-sozlesmesi.

Letsas, George. "Two Concepts of the Margin of Appreciation". *Oxford Journal of Legal Studies*. 26/4 (2006): s. 705-732.

Linera, Miguel Angel Presno ve Anne Meuwese. "Regulating AI from Europe: a joint analysis of the AI Act and the Framework Convention on AI". *The Theory and Practice of Legislation*. 13/3 (2025): s. 292-311.

Mazzolin, Robert. "Artificial Intelligence and Keeping Humans "in the Loop"". *Modern Conflict and Artificial Intelligence.* (2020): s. 48-54.

O'Connor, Nuala, Alethea Lange ve Ali Lange. "Privacy in the Digital Age". *Great Decisions*. (2015): s. 17-28.

Okuyucu Ergün, Güneş. "Machina Sapiens". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 72/2 (2023): s. 717-758.

OpinioJuris. "Understanding the Scope of the Council of Europe Framework Convention on AI". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://opiniojuris.org/2024/11/05/understanding-the-scope-of-the-council-of-europe-framework-convention-on-ai/.

Özbay, Ümit Vefa. Dijital Peculium Kavramı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 70/4 (2021): s. 867-898.

Panezi, Argyri. "Requirements of high-risk AI systems: AI Act. Article 14. Human oversight". *The EU Artificial Intelligence (AI) Act: A Commentary.* Ed. Ceyhun Necati Pehlivan, Nikolaus Forgo ve Peggy Valcke. (2024): s. 1-17.

Parliamentary Assembly. "Statute of the Council of Europe". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://assembly.coe.int/nw/xml/rop/statut_ce_2015-en.pdf.

Pekel, Abdülkadir. *İnsan Haklarının Evrenselliğine Kültürel Görecilik İtirazı ve Tartışmayı Uzlaştırma Çabaları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.

Pendlebury, Michael. "Individual Autonomy and Global Democracy". *A Journal of Social and Political Theory*. 103 (2004): s. 43-58.

Powell, Rosamund. "The Council of Europe Convention on AI: National Security Implications, Centre for Emerging Technology and Security (CETaS) Explainers, September 2024". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://cetas.turing.ac.uk/publications/council-europe-convention-ai-national-security-implications.

Public First. "Public Sector AI Adoption Index 2026". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://indexaiglobalpublicservices.publicfirst.co/.

Rossi, Francesca. "Building Trust in Artificial Intelligence". *Journal of International Affairs*. 72/1 (2018): s. 127-134.

Salgado-Criado, Jesus. "Human oversight of artificial intelligence: An operations management perspective*". Journal of Industrial Engineering and Management.* 18/2 (2025): s. 285-304.

Salihpaşaoğlu, Yaşar ve Burcu Değirmencioğlu. "Unutulma Hakkının Bir "İnsan Hakkı"na Dönüşme Yolculuğu". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 24/2 (2017): s. 361-388.

Salihpaşaoğlu, Yaşar. "Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 17/3 (2013): s. 227-266.

Salihpaşaoğlu, Yaşar. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller.* Ankara: Adalet Yayınevi, 2. Baskı, 2021.

Salihpaşaoğlu, Yaşar. *Hukuka Giriş.* Ankara: Adalet Yayınevi, 2. Baskı, 2025.

Saygılı, Abdurrahman. "Yaşam Hakkı Üzerine Düşünceler". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 10/2 (2019): s. 539-547.

Söğütlü, Özlem. "Sözleşmesel Sorumluluk Bağlamında Kölenin Hukuki Statüsünden Yapay Zekânın Hukuki Statüsüne Bakış". *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi.* 39/2 (2023): s. 277-319.

Stanley-Lockman, Zoe. "Ethical Purpose: Ethics and Values". *Strategies for Leading in the Age of Artificial Intelligence.* NATO-Mation, 2020.

Stoyanova, Vladislava. "Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence: Context, Regulatory Approach and Scope of Obligations". *European Journal of Risk Regulation*. (2025): s. 1-30.

Taşdemir, Özgür, Ümit Vefa Özbay ve Burhanettin Onur Kireçtepe. "Robotların Hukuki ve Cezai Sorumluluğu Üzerine Bir Deneme". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 69/2 (2020): s. 793-833.

Turan Başara, Gamze. "Avrupa Dijital Düzenleme Sisteminde Yapay Zekâ Yasası". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 73/4 (2024): s. 2983-3016.

Turan, Tülay, Nazan Kemaloğlu ve Ecir Uğur Küçüksille. "Hukuk'ta Yapay Zekâ: Çalışmalar ve Gelecek Öngörüleri". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 11/2 (2020): s. 246-255.

Vijeyarasa, Ramona. "Artificial Intelligence: Algorithmic Accountability Through an Intersectional Gender Lens", *Rewriting the Rules: Gender-Responsive Lawmaking fort he Twenty-First Century.* California: University of California Press, 2026, s. 116-131.

World Health Organization. "Ethical use of artificial intelligence: principles, guidelines, frameworks and human rights standarts Meeting Report Geneva, Switzerland, 2-4 October 2019". Erişim Tarihi: 04/08/2026. https://www.jstor.org/stable/resrep35680.8.

Yılmaz, Alper. *AB Yapay Zekâ Tüzüğü.* Ankara: Seçkin Yayınları, 2025.

Yücel, Ayşegül ve Burçin Bozdoğanoğlu. "Vergi Denetimini Revize Etmek: Algoritmik Karar Alma Süreçlerinde Üçüncü Taraf Kontrolörü Olarak İnsan Faktörünün İncelenmesi". *Denetişim.* 31 (2024): s. 47-58.

Ziller, Jacques. "The Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence vs. the EU Regulation: two quite different legal instruments". *CERIDAP*. (2024): s. 213-214.

EXTENDED SUMMARY

HUMAN RIGHTS V. ARTIFICIAL INTELLIGENCE:COUNCIL OF EUROPE FRAMEWORK CONVENTION ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND HUMAN RIGHTS, DEMOCRACY AND THE RULE OF LAW

Cemre Belçim Gölbaşı Uçar, RA.
Başkent University, cbelcimgolbasi@baskent.edu.tr
https://orcid.org/0000-0001-5382-5098

The Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, adopted in 2024, has as its main aim the protection of human rights against harmful activities of artificial intelligence systems. Accordingly, the protection of democracy and the rule of law, which are in an organic relationship with human rights, is also among the objectives of the Convention. The Convention is the first legally binding international treaty adopted in this field. Its drafting process involved broad multi-stakeholder participation. In this sense, it may be regarded as a reflection of a global solution in this area.

In examining the Convention, the study follows the sequence of its structure and provisions. In this respect, the first step is to set out the object and purpose of the Convention. While the subject-matter of the Convention is the protection of human rights, the text does not contain an explicit and exhaustive list of human rights. For this reason, the first task is to determine the approach adopted in the Convention towards the human rights it protects. In doing so, the orthodox and positivist approaches to human rights are analyzed, and it is concluded that the approach embraced by the Convention is a positivist one. In the continuation of the research, the scope of application of the Convention was examined. In this sense, the flexible approach adopted in the Convention was discussed.

Under the second heading of the study, the guiding principles for the interpretation and application of the Convention were examined. Those with a specific connection to human rights were discussed in detail, highlighting their significance from a human rights perspective.

Under the third section of the study, the oversight mechanisms provided for monitoring the Convention's compliance were addressed. In this context, the study examined both the oversight mechanisms established within the Convention itself, and the concept of national law as a monitoring mechanism, considering that, as a human rights treaty, it is structured to be directly integrated into domestic legal systems in some countries.

The final topic addressed in the study is human rights conflicts arising from artificial intelligence. There is currently insufficient data and methodology to fully resolve this issue. However, considering that the Convention is a product of the

Council of Europe -even though it is open to non-member states- a proposal for resolving potential rights conflicts was presented by drawing on the ECtHR system. The Glukhin v. Russia judgment, one of the very few rulings handed down by the Court regarding artificial intelligence, was examined.

Since the goal was to perform a conceptual analysis of the Convention in terms of human rights law, the Convention was addressed using a descriptive methodology. A qualitative research method was adopted in the study, relying on the Convention itself as the primary source, alongside other relevant international documents. As a secondary source, research articles and books analyzing the Convention were also utilized in areas involving controversial topics.

The research aims to conduct an analysis of the Convention within the framework of human rights law's unique capacity for conceptualization, thereby seeking to fill the gap in the literature on this topic. Although numerous articles analyzing the Convention can be found, studies specifically examining the Convention through the lens of human rights concepts remain scarce.

Upon examining the Convention, it becomes clear that it was not drafted in exhaustive detail, aiming instead to serve as a text open to acceptance by a broad range of countries. One of the most obvious examples of this is the discretion granted to State Parties regarding the inclusion of private sectors in the implementation of the Convention. The Convention includes the minimum principles deemed necessary for the protection of human rights. These principles will serve as a baseline, at the very least, for ensuring protection against the harmful activities of artificial intelligence systems.